

UDVIKLINGSSPOR I AFTENSKOLERNES FAGUDBUD

Et casestudie af udviklingen af 28 aftenskolers fagudbud fra
2007-2017

Notat / Januar 2020

Henriette Bjerrum

Videncenter
for Folkeoplysning

UDVIKLINGSSPOR I AFTENSKOLERNES FAGUDBUD

Titel

Udviklingsspor i aftenskolernes fagudbud

Forfatter

Henriette Bjerrum

Øvrige bidragydere

Maria Fogh Pedersen, Marie Bruun, Frida Gelting, Johanne Gydesen, Johan Dybro, Signe Carlsen

Layout

Videncenter for Folkeoplysning

Forsidefoto

Thomas Søndergaard

Udgave

1. udgave, Aarhus, januar 2020

Pris

Rapporten kan downloades gratis i vidensbanken på www.vifo.dk

ISBN

978-87-93784-09-3 (pdf)

Udgiver

Videncenter for Folkeoplysning

c/o Idrættens Analyseinstitut

Frederiksgade 78B, 2. sal

DK-8000 Aarhus C

T: +45 3266 1030

E: vifo@vifo.dk

W: www.vifo.dk

Gengivelse af denne rapport er tilladt med tydelig kildehenvisning.

Indhold

Forord	7
Indledning.....	8
Rapportens opbygning.....	9
Resumé af rapportens hovedresultater	11
Kurser	12
Foredrag	13
Øvrige aktiviteter.....	14
Kapitel 1: Datagrundlag.....	16
Registrering af aftenskolekatalogerne.....	17
Perioden 2007/08 til 2016/17	19
Repræsentativitet	19
Kapitel 2: Udbudte kurser – en samlet stigning	22
Udbudte kurser og gennemførte aktiviteter	22
Kapitel 3: De største fagtyper i aftenskolernes kursusudbud.....	24
Udviklingen i bevægelsesfag	29
Udviklingen i de manuelle fag.....	35
Udviklingen i de grundlæggende fag	38
Kapitel 4: Udviklingen i udbudte foredrag	43
De største foredragstyper	44
Kapitel 5: Udviklingen i aftenskolernes øvrige aktiviteter	46
Rundvisninger	46
Kulturelle og sociale aktiviteter	47
Udflugter	48
Pakkeløsninger	49
Rejser.....	50
Kapitel 6: Aftenskoletypernes fagudvikling – fire cases	51
En lille et-faglig aftenskole	51
En stor et-faglig aftenskole	53
En lille flerfaglig aftenskole	55
En stor flerfaglig aftenskole.....	56

Kapitel 7: Afrunding og perspektivering	58
De store bliver større	58
Bevægelsesfaget og danskernes sports- og motionsvaner	60
Vækst, konkurrence og 'monopol'	60
Fremtidens udbud i aftenskolerne?	62
Litteraturliste	64
Bilag	65

Forord

I sommeren 2017 afsluttede Vifo en landsdækkende spørgeskemaundersøgelse, hvor 1.080 aftenskoler fik tilsendt et spørgeskema om aftenskolernes tilstand. Spørgeskemaundersøgelsen og den efterfølgende rapport 'Aftenskolerne – hvordan har de det?' (Bjerrum og Thøgersen 2018) var første del af en undersøgelsesrække, der skal give et 360 graders indblik i aftenskolernes roller og vilkår. Denne rapport er resultatet af den næste etape i undersøgelsesrækken. Rapporten bygger på et casestudie af 28 aftenskoler, som har stillet deres kursuskataloger til rådighed fra perioden 2007 til 2017, hvilket har muliggjort en analyse af tendenser i udviklingen af fagudbud.

Aftenskolernes landskab er bredt og varieret. Med baggrund i politiske ideologier, fælles interesser, fælles formål og værdier eller blot et engagement i almen dannelse udbyder aftenskolerne hvert år et utal af fag. Der er voksenundervisning i alle afskygninger. Fagene spænder vidt fra de manuelle, kreative fag som 'patchwork', 'knipling', 'billedkunst' og 'trædrejning', over de grundlæggende fag med en vifte af forskellige sprog til et væld af bevægelsesaktiviteter.

Det har været et stort projekt at få skabt et overblik over udviklingen i fagudbuddet på de 28 aftenskoler, og mange har bidraget til det. Først og fremmest skal der lyde en stor tak til aftenskolerne for jeres tid, villighed og bidrag til at skabe et indblik i et spændende landskab. Desuden skal der lyde en stor tak til vores junioranalytikere, der over det sidste år har stået for det store arbejde med at indscanne katalogerne og kategorisere aftenskolernes udbud.

Aarhus, januar 2020

Indledning

Aftenskolernes fagudbud har gennem tiderne afspejlet både samfundets og folkets behov (Korsgaard 1997), men har også til tider skabt polemik og debat. Principielt er der emne- og metodefrihed i aftenskolerne, men ofte diskuteres det i den offentlige debat, hvilke fag der er 'lødige nok' til at få folkeoplysende støtte.

For eksempel blev 'Det holistiske akademi', som i 1997-98 udbød, hvad Politiken kaldte "fag fra den åndelige verden", genstand for stor offentlig debat om, hvorvidt man skal have offentlig støtte til hold i clairvoyance, farveterapi eller krystalenergi¹. Et par år tidligere havde Ekstra Bladet pustet til debatten ved selv at oprette et oplysningsforbund:

"EKSTRA BLADET VIL LÆRE DIG LIVSNYDELSE. Med det nyoprettede oplysningsforbund EOF prøver vi at få fingre i offentlige tilskud til det vigtige kursus."

Ekstra Bladet 7. december 1995

Med kurser som 'Whiskey-smagning for øvede', der samtidigt blev afrapporteret i avisen, blev grænserne for det frie emnevalg sat til debat.

Debatterne har i flere tilfælde ført til tilføjelser i folkeoplysningsbekendtgørelsen. For eksempel blev det forbudt at få tilskud til fag, der har karakter af terapi, efter en debat om, hvorvidt udvalgte fag var undervisning eller behandling. Efter en bølge af ølbrygningskurser blev det i bekendtgørelsen tilføjet, at det ikke er tilladt at lære eleverne at fremstille euforiserende stoffer i aftenskolerne. Ligeledes er der begrænsning for, hvor agiterende undervisningen må være, og aktiviteterne må ikke have 'missionerende karakter':

"Der kan ikke ydes tilskud til folkeoplysende voksenundervisning, hvis formålet er agitation, valgkampagner (fagforeninger, partier m.v.), behandling, underholdning, forkyn-delse eller udbredelse af overtro, men der må gerne oplyses og skabes debat herom."

Folkeoplysningsbekendtgørelsen (nr.1251), §5, stk.2

Derudover er der nogle gråzoner mellem aftenskolerne og andre typer af udbydere, som medfører, at der er nogle fag, der ifølge bekendtgørelserne heller ikke må ydes tilskud til. Eksempelvis er mulighederne i bevægelsesfagene indskrænkede. Der kan - med mindre kommunalbestyrelsen godkender det: "(...) ikke ydes tilskud til folkeoplysende voksenundervisning inden for spil, idræts-, sports- og konkurrencepræget virksomhed, herunder dans bortset fra folkedans." (Bekendtgørelse nr. 1251, § 5, stk. 3)².

Således formes aftenskolernes udbud både af lovgivningen, den offentlige mening, organisationspolitiske overvejelser samt kursisternes efterspørgsel og aftenskolernes opfindsomhed.

¹ Politiken søndag 19. oktober 1997.

² Ud over lovgivningen har idrættens hovedorganisationer og Oplysningsforbundenes Fællesråd udarbejdet et forståelsespapir, der trækker grænserne mellem idrætten og aftenskolerne.

Selvom der længe har været ro omkring aftenskolernes fagudbud³, er det for skolerne vigtigt at balancere mellem at kunne tiltrække kursister, at leve op til skolens eget værdigrundlag og samtidig at have fingeren på pulsen i forhold til 'folkestemningen'. Derfor er udviklingen i aftenskolernes fagudbud både interessant som en fortælling om, hvordan 'markedet' for aftenskoler har udviklet sig, men også som en fortælling om udviklingen i kursisternes interesser og tidens trends.

Vifos undersøgelse 'Aftenskolerne – hvordan har de det?' fra 2018 (herefter 2018-undersøgelsen) giver et indblik i aftenskolernes aktivitetstimer og deres selvvaluerede største fagtyper. Denne rapport ser ikke kun på de gennemførte fag, men på tendenser i hele fagudbuddet i 28 aftenskoler over en tiårig periode. Når det er interessant, er det fordi, netop fagudbuddet har definerende betydning for aftenskolerne og samtidig er et billede på nye udviklingstiltag i form af nye forløb/aktiviteter⁴.

De 28 cases er ikke repræsentative for sektoren, da de selv har stillet sig til rådighed for undersøgelsen via et tidligere projekt⁵, og derfor må de formodes at være mere engagerede og måske også mere ressourcestærke end andre aftenskoler. Til gengæld er der en god varians i de 28 cases, som er afspejlet i, at der både er store og små samt et-faglige og flerfaglige aftenskoler – med en overvægt af store flerfaglige aftenskoler, som også er dem, der udbudsmæssigt fylder mest i landskabet – foruden en jævn geografisk spredning. Og selvom undersøgelsen således ikke giver et landsdækkende billede af udviklingen i aftenskolernes fagudbud, giver den et indblik i udviklingen på 28 aftenskoler. Rapporten giver med andre ord eksempler på satsningsområder og fagtypernes betydning og tager læseren med ind i sammensætningen af aftenskolernes kerneydelse og giver et billede af udviklingen. Selvom der i det kommende er fokus på fagudbuddet, vil det også pege på tendenser i de gennemførte aktiviteter, da 2018-undersøgelsen viste, at aftenskolerne vurderer, at hele 86 pct. af de udbudte aktiviteter gennemføres. (Bjerrum og Thøgersen 2018)

Rapportens opbygning

Rapporten begynder med en nærmere beskrivelse af undersøgelsens datagrundlag i kapitel 1. Udfordringerne med at kategorisere aktiviteterne kan være store, og afsnittet beskriver de grundlæggende præmisser for arbejdet.

Undersøgelsen viser, at der er en samlet stigning i kursusudbuddet og de 28 aftenskolers aktiviteter. Kapitel 2 ser nærmere på denne stigning i antallet af udbudte kurser og perspektiverer det med resultater fra 2018-undersøgelsen.

³ I 2018 fandt et aftenskolehold om sadomasochisme frem til de landsdækkende medier, men uden den store debat eller politiske indgreb til følge. Kilde: 'Aftenskole tilbyder kursus om SM-sex: 'Det er ærgerligt, at det er et tabu'. Dr.dk, 13. november 2018.

⁴ 39 pct. af de aftenskoler, der i 2018-undersøgelsen havde planlagt konkrete udviklingstiltag, havde fokus på udvikling af fag/aktiviteter, 37 pct. nævnte, at de ville arbejde på at få nye partnerskaber/samarbejder, og 29 pct. fremhævede, at de arbejdede med at nå ud til nye målgrupper (Bjerrum og Thøgersen 2018, 132).

⁵ 'Aftenskolerne – hvordan har de det?' (Bjerrum og Thøgersen 2018)

Kapitel 3 analyserer kategoriseringen af de udbudte kurser. Udover at se nærmere på fordelingen fagtyperne imellem, beskriver kapitlet udviklingen i de tre største fagtypers indhold gennem de ti sæsoner. Ligeledes ser kapitlet på udviklingen i antallet og andelen af målrettede hold inden for de tre største fagtyper på de 28 aftenskoler.

Kapitel 4 viser udviklingen i udbudte foredrag på de 28 skoler, og kapitel 5 behandler de øvrige udbudte aktiviteter.

Efter den samlede analyse af de 28 aftenskolers fagudbud går kapitel 6 tættere på fire cases – én fra hver skoletype – som giver konkrete eksempler på udviklingen af aftenskolernes fagudbud i perioden. Samtidig knytter kapitlet de konkrete eksempler til en mere generel viden om skoletyperne.

Endelig perspektiverer kapitel 7 undersøgelsens resultater med en bredere diskussion af fire udvalgte temaer: De store skolers vækst, udviklingen i bevægelsesmarkedet, sammenhænge mellem vækst, konkurrence og 'monopoler' samt et kig på andre tendenser, der kan pege frem mod de kommende års udvikling i aftenskolernes udbud af fag.

Allerførst dog et resumé af rapportens resultater.

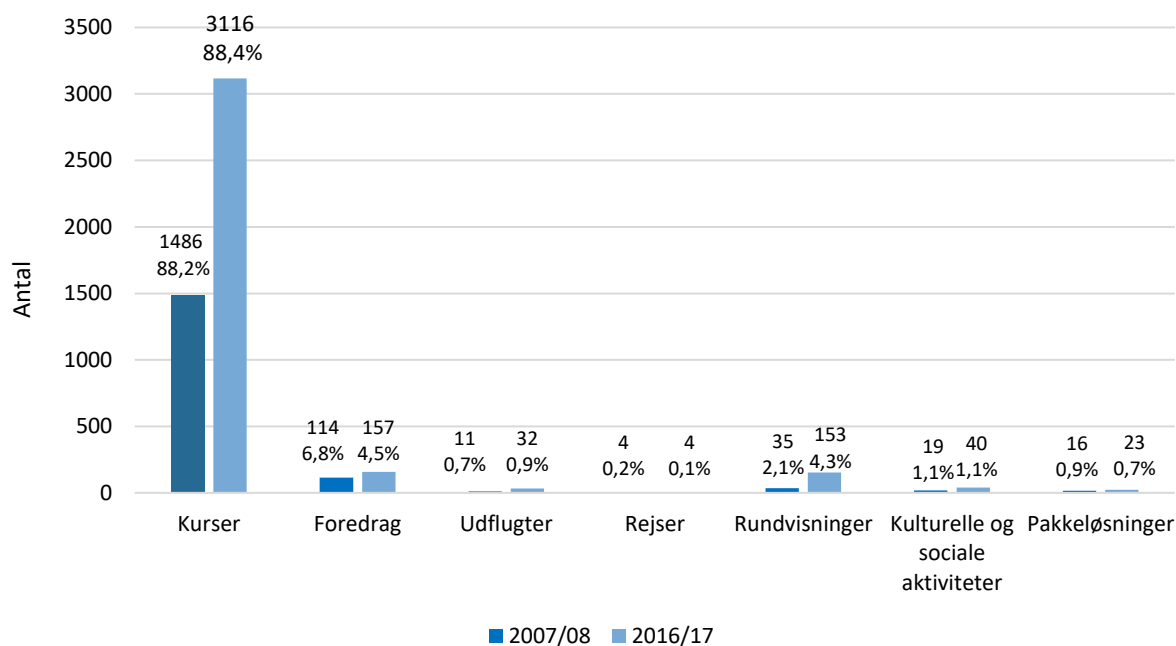
Resumé af rapportens hovedresultater

Dette kapitel giver en kort opsummering af rapportens hovedresultater og giver et første overblik over den udvikling, der er sket i de 28 aftenskolers udbud i løbet af den tiårige periode.

Rapporten inddeler aftenskolernes udbud i tre hovedkategorier: kurser, foredrag og 'øvrige aktiviteter'. 'Øvrige aktiviteter' dækker rundvisninger, udflugter, kulturelle og sociale aktiviteter, rejser samt 'pakkeløsninger'.

Analysen af de 28 aftenskolers kataloger over ti sæsoner fra 2007/08 til 2016/17 viser, at den almene kursusaktivitet stadig er helt central for aftenskolernes tilbud til borgerne. Der er en del aftenskoler, der tilbyder andre former for aktiviteter gennem katalogerne. Men i det samlede billede er både foredrag og 'øvrige aktiviteter' nicheprægede, og kursusvirksomheden stod for 88 pct. af katalogernes samlede aktivitetsudbud ved den sidste registrering i 2016/17⁶.

Figur 1: Udbuddet på de 28 aftenskoler i 2007/08 og 2016/17 (i frekvens og pct.)

Figuren viser det samlede udbud for aftenskolerne for hhv. 2007/08 & 2016/17.

⁶ Rapporten 'Aftenskolerne - hvordan har de det?' viser, at flere af de store aftenskoler også arbejder med tilbud under andre lovgivninger end folkeoplysningsloven. Denne rapport fokuserer imidlertid kun på de aktiviteter, der udbydes i katalogerne, og skelner ikke mellem tilrettelæggelsesformer.

Kurser

Resultaterne viser, at der for de 28 skoler har været en samlet stigning i antallet af udbudte kurser fra første registrering med 1.486 udbudte kurser i 2007/08 til 3.116 udbudte kurser ved sidste registrering i 2016/17. Ikke alle 28 skoler har haft kataloger for både det første og det sidste år, men for de 17 skoler, der har, er der tale om en stigning på 34 pct. (se mere om datagrundlaget i kapitel 1).

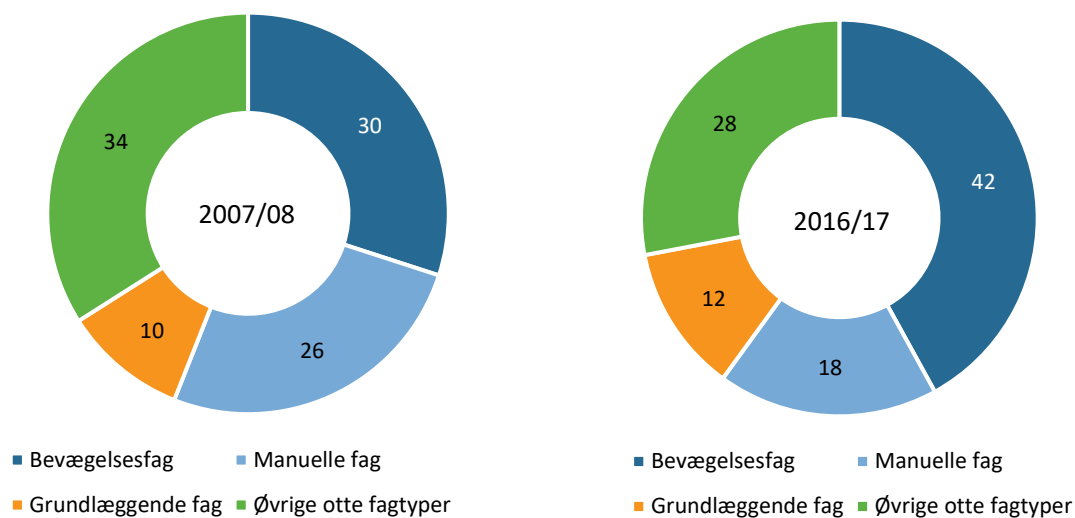
De tre største udbudte fagtyper er gennem alle ti sæsoner bevægelsesfag, manuelle fag og grundlæggende fag. Allerede ved første registrering var bevægelsesfagene størst. Bevægelsesfagene har, siden de blev frit tilladte som aftenskolefag i 1970'erne⁷, været igennem en rivende udvikling i aftenskoleregi. Ved en måling i 1998 var bevægelsesfagene vokset til at være den næststørste fagtype efter de manuelle fag (Løvgreen et al 1998). Allerede i 2007/08 var bevægelse klart den største udbudte fagtype på de 28 aftenskoler med 30 pct. af det samlede kursusudbud. Ved sidste registrering i denne undersøgelse var hele 42 pct. af de udbudte kurser bevægelsesfag (se figur 2).

De manuelle fag er den næststørste fagtype i undersøgelsen med 393 udbudte kurser i 2007/08 og 545 i 2016/17. Antalsmæssigt er der således kommet flere udbudte kurser i de manuelle fag i løbet af de ti registrerede sæsoner. De manuelle fag er meget stabile, og stigningen i antallet af kurser har ikke fulgt den samme stigning i kursusudbuddet som bevægelsesfagene. De manuelle fags andel af det samlede kursusudbud er således faldet fra 26 til 18 pct.

For de grundlæggende fag har stigningen i antallet af udbudte kurser fra 148 i 2007/08 til 374 i 2016/17 resulteret i en lille procentvis stigning i forhold til deres andel af det samlede udbud fra 10 til 12 pct.

⁷ Kilde: Kandrup 2013, 87.

Figur 2: Udviklingen i kursusudbuddets fordeling på fagtyper på de 28 skoler fra 2007/08 til 2016/17 (i pct.)

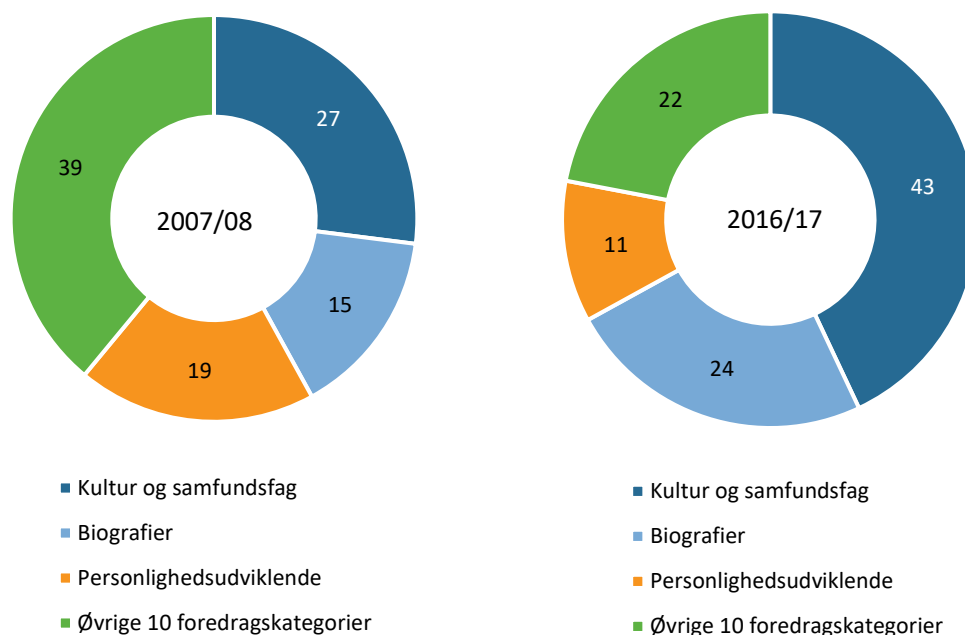

Figuren viser fagtypernes andele af det samlede kursusudbud på de 28 skoler i hhv. 2007/08 og 2016/17

Foredrag

Med undtagelse af et opsving i sæsonen 2008/09 er udbuddet af foredragsaktiviteter steget jævnt over de ti sæsoner i de 28 aftenskoler. Overordnet set stiger antallet af udbudte foredrag fra i alt 114 til 157. Der udbydes særligt foredrag inden for kategorierne kultur og samfundsfag, biografier og personlighedsudviklende emner. I løbet af perioden ser det ud til, at emnerne for foredragsvirksomheden er blevet mere ensartet, hvor kultur og samfundsfag samt 'biografier' er de helt store foredragsemner ved den sidste registrering. Tilsammen dækker de to kategorier godt to tredjedele af det samlede udbud i 2016/17.

Figur 3: Foredragskategoriernes andel af det samlede foredragsudbud på de 28 aftenskoler i hhv. 2007/08 og 2016/17 (i pct.)

Figuren viser andelen af foredrag på de 28 skoler fordelt på de tre største kategorier og 'øvrige foredragskategorier' for sæsonen 2007/08 med 114 foredrag og sæsonen 2016/17 med 157 foredrag.

Resultaterne flugter med resultaterne fra 'Aftenskolerne – hvordan har de det?', som viste, at det især er de flerfaglige skoler – og særligt de store flerfaglige skoler – der udbyder foredrag. De dominerende foredragskategorier er for de flerfaglige aftenskoler i høj grad emnemæssigt forskellige fra kursuskategoriene, hvor kultur og samfundsfag samt biografier næsten ikke eksisterer.

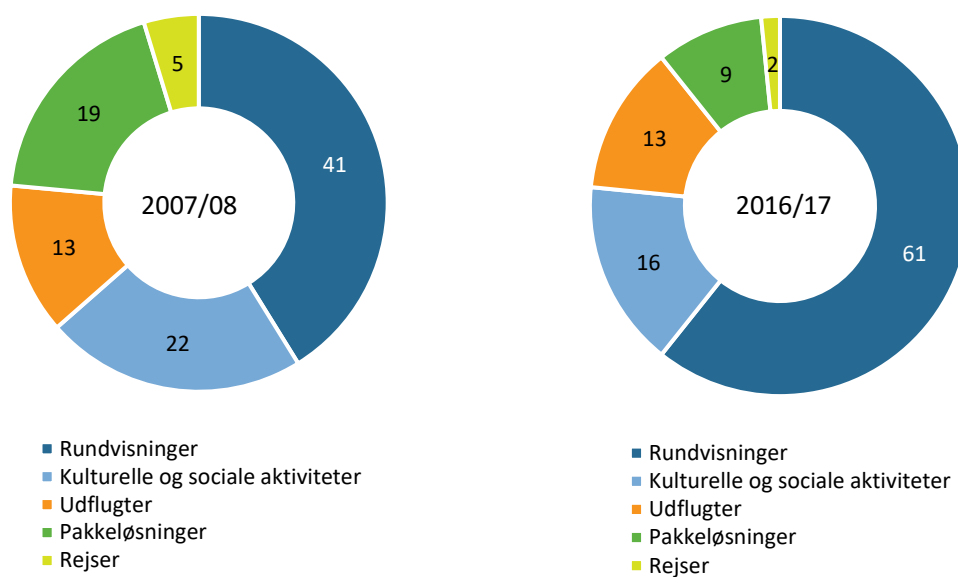
Denne undersøgelse peger på en tendens til, at de et-faglige aftenskoler derimod bruger foredragene til at supplere deres profilfag med yderligere mulighed for fordybelse. Der ser således ud til at være en forskel på aftenskoletypernes brug af foredrag i deres samlede udbud.

Øvrige aktiviteter

Som allerede fremhævet udgør de 28 aftenskolers 'øvrige aktiviteter' en lille del af deres samlede udbud til borgerne. Samlet set er der registreret 252 udbud af 'øvrige aktiviteter' ved sidste registrering i 2016/17. De 'øvrige aktiviteter' andel af det samlede udbud er lidt større ved sidste registrering med 7,5 pct. af det samlede aktivitetsudbud imod 5,7 pct. ved første måling.

Stigningen skyldes primært en stor stigning i antallet af rundvisninger. Det er særligt to store flerfaglige skoler, der har satset på rundvisninger som aktivitets- og formidlingstype, og de to skoler står for næsten hele stigningen.

Figur 4: Fordelingen af de øvrige udbudte aktiviteter på de 28 aftenskoler i hhv. 2007/08 og 2016/17 (i pct.)

Figuren viser fordelingen af de øvrige aktivitetstyper for sæsonen 2007/08 med samlet 85 tilbud og sæsonen 2016/17 med samlet 252 tilbud.

Kapitel 1: Datagrundlag

Analysen og metoden til undersøgelsen er inspireret af en undersøgelse, der blev udgivet af Udviklingscenteret for folkeoplysning og voksenundervisning i 1998⁸. I forbindelse med en nuancering af landsdækkende resultater om aftenskolerne, kategoriserede og analyserede de fagudbuddet på 12 aftenskoler over en tiårig periode for at belyse udvikling og tendenser i fagudbuddet. (Løvgreen et al 1998) Inspireret heraf består datagrundlaget for denne rapport af en grundig gennemgang og analyse af kursuskataloger fra 28 aftenskoler. Det er således aftenskolernes udbud og ikke gennemførte aktivitetstimer, der analyseres.

For mange danskere er aftenskolernes kataloger deres første indgangsvinkel til aftenskolerne. Det er aftenskolernes visitkort, som vi møder på bibliotekerne, ved borgerservice eller i postkassen.

For mange aftenskoler er katalogerne også af central betydning for rekrutteringen af kursister og deltagere. Undersøgelser blandt aftenskoledeltagere fra Aalborg og Vordingborg Kommune viser, at katalogerne og trykte annoncer er kursisternes klart mest brugte inspirationskilde for at starte i aftenskoled.

'Aftenskolerne - hvordan har de det?' viste, at der er stor variation i aftenskolernes brug af kataloger. Det er kun 44 pct. af aftenskolerne, der annoncerer i deres eget trykte kursuskatalog/kursusprogram som dem, der bliver gennemgået i denne undersøgelse.

På tværs af aftenskoletyperne er der dog store forskelle på, hvorvidt man har et trykt katalog og husstandsomdeler det. Blandt de store flerfaglige aftenskoler har 71 pct. af skolerne deres egne trykte programmer, og 56 pct. af dem husstandsomdeler dem⁹.

De deltagende aftenskoler har selv stillet deres kataloger til rådighed i forbindelse med en landsdækkende undersøgelse blandt aftenskoler i 2017. Respondenterne blev afslutningsvist spurgt:

"I forbindelse med en kommende undersøgelse af fagudviklingen i aftenskolerne over tid, vil vi desuden gerne vide, om aftenskolen/foreningen har kataloger/oversigter over udbudte fag for de seneste ti år (eller mere), og om vi i så fald må kontakte jer ved en senere lejlighed"

Af de 394 deltagende aftenskoler svarede 25 skoler "Ja, vi har kataloger/fagoversigter for de seneste ti år, og I må gerne kontakte os". Den ene skole havde udgivet sit fagkatalog

⁸ I årene 1996-1998 gennemførte det daværende 'Udviklingscenteret for folkeoplysning og voksenundervisning' en stor undersøgelse af aftenskolerne i Danmark med indsamling af både kvantitative og kvalitative data blandt alle relevante aktører. Det samlede projekt resulterede i fem udgivelser. Undersøgelsen af aftenskolernes fag er afrapporteret i 'Aftenskolernes Hvem - Hvad - Hvor - om aftenskolernes aktører, aktiviteter og rammer'.

⁹ Se Bjerrum og Thøgersen 2018 (s.62) for mere om aftenskolernes annoncering af tilbud.

sammen med tre andre skoler, hvis fag derfor også er talt og kategoriseret. Således udgør grundlaget for undersøgelsen katalogmateriale fra 28 forskellige aftenskoler.

Registrering af aftenskolekatalogerne

Konkret er hver af de 28 aftenskolers kataloger gennemgået ved registrering i flere faner i et Excel-regneark, hvor aftenskolernes udbud af kurser, foredrag, rundvisninger, udflugter, kulturelle og sociale aktiviteter, eventuelle pakkelsninger samt rejser er registreret.

Den største og mest omfattende opgave har været kategoriseringen af kurser og foredrag, hvor aktiviteterne er blevet fordelt på fagtyper, antal og årstal. For eksempel blev i alt 3.116 kurser og 157 foredrag registreret og kategoriseret ved sidste registrering i 2016/17. Rejser, udflugter, kulturelle og sociale aktiviteter, pakkelsninger og rundvisninger er blot kategoriseret ved antal og årstal.

Tabel 1 viser de fagkategorier, der er anvendt til kategoriseringen af kurser. Det drejer sig om ti fagkategorier og kategorien 'andet'. Kategoriseringen har Vifo tidligere brugt i andre undersøgelser på aftenskoleområdet¹⁰. Kategorierne er fastholdt, så det er muligt at sammenligne resultaterne med disse undersøgelser.

¹⁰ Se for eksempel Bjerrum og Thøgersen 2016, Thøgersen og Bjerrum 2017 samt Bjerrum og Thøgersen 2018.

Tabel 1: Fagkategorierne – kursusudbuddet

Fagkategori	Uddybende forklaring	Eksempler
Bevægelsesfag	Yoga, afspænding, pilates, qigong, fitness, dans mv.	Zumba, yoga, pilates
Sundhedsfag	Fag relateret til f.eks. ernæringslære, anatomi, sund livsstil mv.	Sundere livsstil, forstå årsagen til din overvægt
Manuelle fag	Håndværksfag, tegning, broderi, keramik m.m.	Træsløjd, pileflet
Musikfag	Fag med udgangspunkt i musikalsk samvær, kor, sammenspil, performance mv.	Morgenfruerne, sammenspil
Instrumentelle fag	Fag hvor der indøves teknik og færdigheder på et musikinstrument	Klaver, violin, stemmetræning
Kulturfag	Fag relateret til historie, litteratur, religion, samfundsforhold mv.	Dansk kunst omkring 1900, kulturforståelse, Europas historie
Personlighedsudviklende fag	Fag relateret til mindfulness, pædagogik, psykologi mv.	Træd ud af din historie og ind i din power, enneagrammet
Kommunikation og IT	Fag relateret til IT, formidling mv.	Grundlæggende IT, tekstbehandling
Grundlæggende fag	Fag relateret til grundlæggende kundskaber, f.eks. sprog, dansk og regning	Dansk for tyskere, fransk, skriv godt dansk
Madlavning og gastronomi	Fag med fokus på fremstilling af mad.	Rawfood, mad for mænd
Andet		Slægtsforskning, bridge

Tabellen viser de fagkategorier, der er anvendt i undersøgelsen samt eksempler på fag inden for de respektive kategorier.

Ved kategorisering af foredrag er de samme kategorier brugt, dog med tilføjelsen af to ekstra kategorier; nemlig 'biografier' og 'naturfag' (se også bilag 1).

Kategorisering af fag i fagtyper rummer udfordringer. Der har derfor været stor opmærksomhed på ensretning af kategoriseringen. Ved påbegyndelse af kategorisering har de involverede medarbejdere således læst fremgangsmetoden, og undervejs er tvivlsspørgsmål blevet drøftet i fællesskab, og nye beslutninger blev tilføjet til metodevejledningen. I bilag 1 er metodeovervejelserne angående kategoriseringen nærmere beskrevet og eksemplificeret.

Ud over data fra de indsamlede kataloger indgår data fra den landsdækkende spørgeskemaundersøgelse 'Aftenskolerne – hvordan har de det?' (Bjerrum og Thøgersen 2018) som baggrund for rapporten¹¹. Den landsdækkende undersøgelse giver mulighed for at sammenholde de specifikke eksempler fra de 28 aftenskoler og udviklingen i den tiårige periode med et mere generelt indblik i spørgsmål omkring aftenskolernes fag, udbud og aktiviteter.

¹¹ Den landsdækkende undersøgelse blev gennemført i foråret og sommeren 2017. I alt 1.080 aftenskoler modtog spørgeskemaet, og 394 af dem deltog i undersøgelsen.

Perioden 2007/08 til 2016/17

I denne undersøgelse koncentrerer kategoriseringen sig om en tiårig periode fra 2007/08 - 2016/17¹². Da aftenskolerne i deres kataloger opdeler året på forskellig vis, har vi i undersøgelsen fastsat en sæson som et 'almindeligt' skoleår, der påbegyndes i september. Derfor er eventuelle sommerkurser i f.eks. sommeren 2015 registreret i sæsonen 2014/2015.

Nogle skoler har haft ét samlet katalog for en hel sæson. Ved andre skoler har der f.eks. ved sæsonen 2011/2012 været et efterårskatalog for 2011 samt et forårskatalog for 2012, som begge er gennemgået for at registrere alle fag for sæsonen. Dobbeltregistrering af fag er undgået ved at tjekke dato og holdnummer for de fag, der er gået igen i efterårs- og forårskatalogerne.

Ved flere skoler er den tiårige periode 'afbrudt' af manglende kataloger for en sæson. Ved sådanne ufuldstændige perioder på højst ét år er skolen medtaget alligevel. Tabel 2 viser antallet af skoler, der er med de respektive sæsoner.

Tabel 2: Antallet af skoler, der er repræsenteret de enkelte sæsoner

Sæson	07/08	08/09	09/10	10/11	11/12	12/13	13/14	14/15	15/16	16/17
Antal skoler	17	22	21	24	28	28	28	26	27	26

Fra 11 af skolerne er der ikke kataloger for den første kategoriserede sæson i perioden (2007/08). Kun for 17 af aftenskolerne er der både kataloger for den første og sidste sæson. De generelle analyser er dog foretaget for alle 28 aftenskolers kataloger, for at få flest mulige informationer med. Hvor det er hensigtsmæssigt, er tallet for de 17 skoler fremhævet.

Repræsentativitet

De 28 aftenskoler, hvis kursuskataloger er det centrale datagrundlag, udgør kun en lille del af de i alt 1.080 aftenskoler, der findes i Danmark. Der er geografisk spredning i de 28 aftenskoler. De fem regioner Midtjylland, Sjælland, Hovedstaden, Syddanmark og Nordjylland er repræsenteret med hhv. fem, fem, seks, otte og fire aftenskoler. Ligeledes er der blandt skolerne en variation i forhold til organisering i oplysningsforbund.

Aftenskolelandskabet er dog meget varieret. Selvom de 28 aftenskoler repræsenterer skoler på tværs af geografi, størrelse, oplysningsforbund og aftenskoletype, er det vigtigt at understrege, at resultaterne kunne være anderledes ved en anderledes sammensætning af de 28 skoler. Ved at følge udviklingen på de deltagende aftenskoler over ti år giver undersøgelsen imidlertid indblik i nogle af de strømninger, der er på området.

¹² Undersøgelsen fra 1998 havde sit fokus på 12 skolers fagudbud gennem fire sæsoner: 87/88, 89/90, 92/93 og 96/97. Kategoriseringen i undersøgelsen tog udgangspunkt i undervisningsministeriets landsstatistik fra 1995, hvor de brugte syv fagkategorier.

En overvægt af store flerfaglige skoler

Et metodemæssigt opmærksomhedspunkt er, at der i undersøgelsen er en overrepræsentation af store flerfaglige skoler. Det danske aftenskoledanskab er som nævnt meget varieret. Et eksempel på forskellene er størrelsen og antallet af tilskudsberettigede undervisningstimer. I 2018-undersøgelsen varierer det således helt fra 0 til næsten 100.000 tilskudsberettigede undervisningstimer om året for de deltagende aftenskoler. For at tage højde for den store forskel aftenskolerne imellem, opereres der i 'Aftenskolerne – hvordan har de det?' med fire aftenskoletyper opdelt alt efter skolernes størrelse og bredden i fagudbuddet: Små et-faglige aftenskoler, store et-faglige aftenskoler, små flerfaglige aftenskoler og store flerfaglige aftenskoler. Figur 6 viser udvalgte karakteristika for de fire forskellige aftenskoletyper (Bjerrum og Thøgersen 2018).

Figur 6: Fire typer af aftenskoler

↑ Størrelse	Stor et-faglig aftenskole (Mindst 100 tilskudsberettigede undervisningstimer)	Stor flerfaglig aftenskole (Mindst 1.000 tilskudsberettigede undervisningstimer)
	<ul style="list-style-type: none">• 26 pct. af aftenskolerne – 6 pct. af de tilskudsberettigede aktiviteter• Gennemsnitligt 637 undervisningstimer• Gennemsnitligt 243 kursister• 52 pct. medlem af landsdækkende oplysningsforbund• 46 pct. har overvejende aktiviteter i større byer eller storbyer	<ul style="list-style-type: none">• 30 pct. af aftenskolerne – 90, 8 pct. af de tilskudsberettigede aktiviteter• Gennemsnitligt 8.345 undervisningstimer• Gennemsnitligt 5.223 kursister• 92 pct. medlem af landsdækkende oplysningsforbund• 65 pct. har overvejende aktiviteter i større byer eller storbyer
	Lille et-faglig aftenskole (Under 100 tilskudsberettigede undervisningstimer)	Lille flerfaglig aftenskole (Under 1.000 tilskudsberettigede undervisningstimer)
	<ul style="list-style-type: none">• 23 pct. af aftenskolerne – 0,3 pct. af de tilskudsberettigede aktiviteter• Gennemsnitligt 60 undervisningstimer• Gennemsnitligt 38 kursister• 32 pct. medlem af landsdækkende oplysningsforbund• 25 pct. har overvejende aktiviteter i større byer eller storbyer	<ul style="list-style-type: none">• 21 pct. af aftenskolerne – 2,9 pct. af de tilskudsberettigede aktiviteter• Gennemsnitligt 399 undervisningstimer• Gennemsnitligt 407 kursister• 66 pct. medlem af landsdækkende oplysningsforbund• 33 pct. har overvejende aktiviteter i større byer eller storbyer
	Bredde i fagudbud →	

Gennemsnitstallene viser dels det gennemsnitlige antal tilskudsberettigede undervisningstimer for de aftenskoler inden for hver kategori, der har tilskudsberettiget undervisning, dels det gennemsnitlige antal kursister i aftenskolernes tilskudsberettigede aktiviteter. (Kilde: Bjerrum og Thøgersen 2018.)

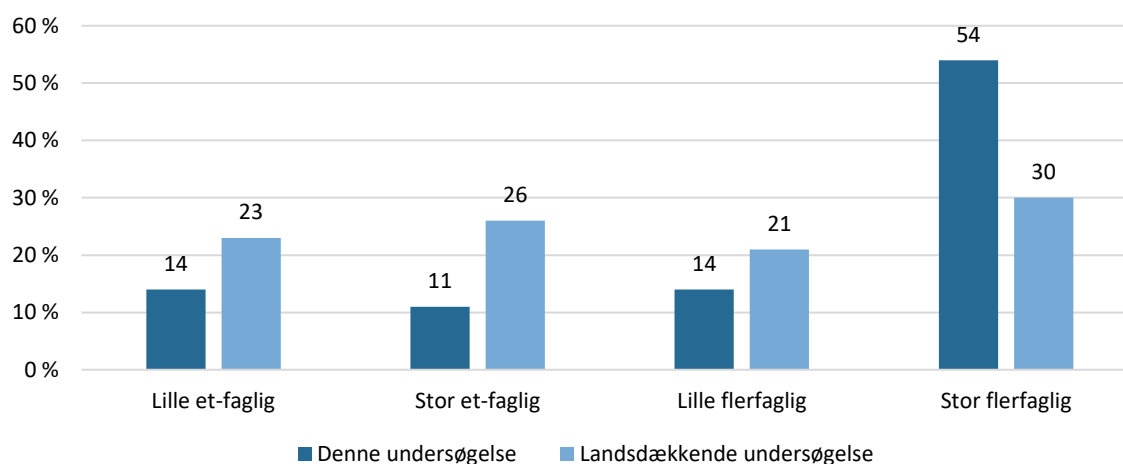
Alle fire typer aftenskoler er repræsenteret med de 28 aftenskoler i denne undersøgelse. Der er to skoler, som ikke indgår i den landsdækkende undersøgelse og derfor heller ikke er typologiseret. De øvrige 26 skoler fordeler sig således på de fire aftenskoletyper:

- Fire små et-faglige aftenskoler
- Tre store et-faglige aftenskoler
- Fire små flerfaglige aftenskoler
- 15 store flerfaglige aftenskoler.

Allerede i 'Aftenskolerne – hvordan har de det' er der en overrepræsentation af de store flerfaglige skoler i forhold den samlede fordeling på landsplan. Med undersøgelsens udgangspunkt i en analyse af aftenskolers kataloger vil denne tendens blive forstærket, da det som tidligere nævnt især er de store flerfaglige skoler, der har deres egne trykte kataloger.

Figur 7 viser da også, at overrepræsentationen af store flerfaglige skoler er yderligere forstærket i denne rapport. Det er en fordel i forhold til at få belyst bredden i fagudbuddet. Samtidig skal man dog være opmærksom på, at det kan give et skævt billede af den samlede udvikling i fagudbuddet, da der er forskel på, hvilke fag der er dominerende alt efter skoletype.

Figur 7: De 28 aftenskoler fordelt på aftenskoletyper set i forhold til det samlede aftenskolelandskab (i pct.)

Figuren viser andelen i procent af aftenskoler fordelt på skoletyper i hhv. denne undersøgelse (n=28) og 2018-undersøgelsen (n=394). For denne undersøgelse summerer figuren kun til 93 pct., da to af de 28 aftenskoler ikke er typologiserede, da de ikke deltog i den landsdækkende undersøgelse.

Som figuren ovenfor viser, er de små flerfaglige og de et-faglige aftenskoler underrepræsenteret. Men også i de helt store aftenskoler i Danmark kan udviklingen i fag se anderledes ud, end denne undersøgelse viser.

Det er således vigtigt at understrege, at undersøgelsens resultater skal ses som en nuancering af den eksisterende viden om aftenskolernes fag og aktiviteter. Med en overrepræsentation af de store flerfaglige skoler, der samtidigt har langt højere aktivitetsniveau end de øvrige skoletyper, vil det især være denne skoletype, der kan spejle sig i undersøgelsens resultater.

Kapitel 2: Udbudte kurser – en samlet stigning

Optællingen af alle kurser i undersøgelsens kataloger viser et positivt billede af udviklingen i de 28 deltagende aftenskolers samlede kursusudbud. Tabel 3 viser, at der er en samlet stigning i antallet af udbudte aktiviteter på over 1.600 kurser og altså tale om mere end en fordobling. En del af den samlede stigning skyldes imidlertid, at flere skoler ikke havde kataloger fra de første år. Det mest reelle billede af den samlede stigning får man således ved at se på de 17 skoler, der er repræsenteret med kataloger både det første og det sidste år. Der er stadigvæk en markant stigning i udbuddet af kurser. Med næsten 500 flere udbudte kurser på de 17 skoler i 2016/17 end ved startregistreringen, er der tale om en stigning på 34 pct.

Tabel 3: Samlet udvikling i udbudte kurser fra 2007/08 til 2016/17 på de 28 aftenskoler.

Sæson	07/08	08/09	09/10	10/11	11/12	12/13	13/14	14/15	15/16	16/17
Antal skoler	17	22	21	24	28	28	28	26	27	26
Samlet antal kurser	1.486	2.364	2.497	2.958	3.236	2.728	2.840	2.738	3.174	3.116
Antal kurser for de 17 skoler	1.458	1.664	1.440	2.602	1.970	1.709	1.816	1.682	2.009	1.952

Tabellen viser udviklingen i antallet af udbudte fag for hhv. undersøgelsens samlede kataloger og fra de 17 aftenskoler, der er repræsenteret med kataloger i både første og sidste sæson.

Selvom der er sket en samlet stigning i antallet af udbudte kurser, er der forskel aftenskolerne imellem. 12 aftenskoler har fra første registrering af deres kursuskataloger til den sidste haft et fald i antallet af udbudte kurser. 16 skoler har omvendt flere kurser ved sidste registrering end ved første.

Udbudte kurser og gennemførte aktiviteter

Ud fra kursuskatalogerne ser det således ud til, at de deltagende skoler i perioden har skabt mere aktivitet. Det skal igen understreges, at denne undersøgelse blot tæller udbudte kurser. Der er således ikke taget højde for kursernes længde (antal undervisningstimer). En del af stigningen kan derfor skyldes en tendens til at udbyde kortere kurser. Desuden ser denne undersøgelse kun på udbudte og ikke gennemførte aktiviteter eller antal kursister.

Sammenholder man tallene med resultaterne fra 'Aftenskolerne – hvordan har de det?', peger det dog på, at stigningen i udbud af kurser kan betyde en reel stigning i aftenskoleaktiviteter på de deltagende skoler, da størstedelen af de fag, kurser og aktiviteter, der udbydes i aftenskolerne, bliver gennemført. Den landsdækkende undersøgelse viste, at gennemsnitligt 86 pct. af aftenskolernes samlede kursusudbud blev gennemført i 2016.

Der er stor intern variation aftenskolerne imellem. Ses der på gennemførselsprocenten på tværs af skoletyper, er der et tydeligt skel mellem de flerfaglige og de et-faglige aftenskoler. Både de store og de små et-faglige aftenskoler har en meget høj gennemførselsprocent, hvor over 90 pct. af deres planlagte aktiviteter bliver gennemført. Gennemførselsprocenten på de flerfaglige skoler er godt 10 procentpoint lavere¹³.

Tabel 4: Gennemsnitlig gennemførselsprocent – fordelt på skoletyper (2018-undersøgelsen)

	Gennemsnit (pct.)	Antal aftenskoler
Lille et-faglig aftenskole	93	73
Stor et-faglig aftenskole	93	84
Lille flerfaglig aftenskole	82	66
Stor flerfaglig aftenskole	80	96
Total	86	319

Tabellen viser den gennemsnitlige gennemførselsprocent på tværs af aftenskoletyper. Aftenskoler, som har svaret '0' indgår ikke i tabellen. (Kilde: Bjerrum og Thøgersen 2018.)

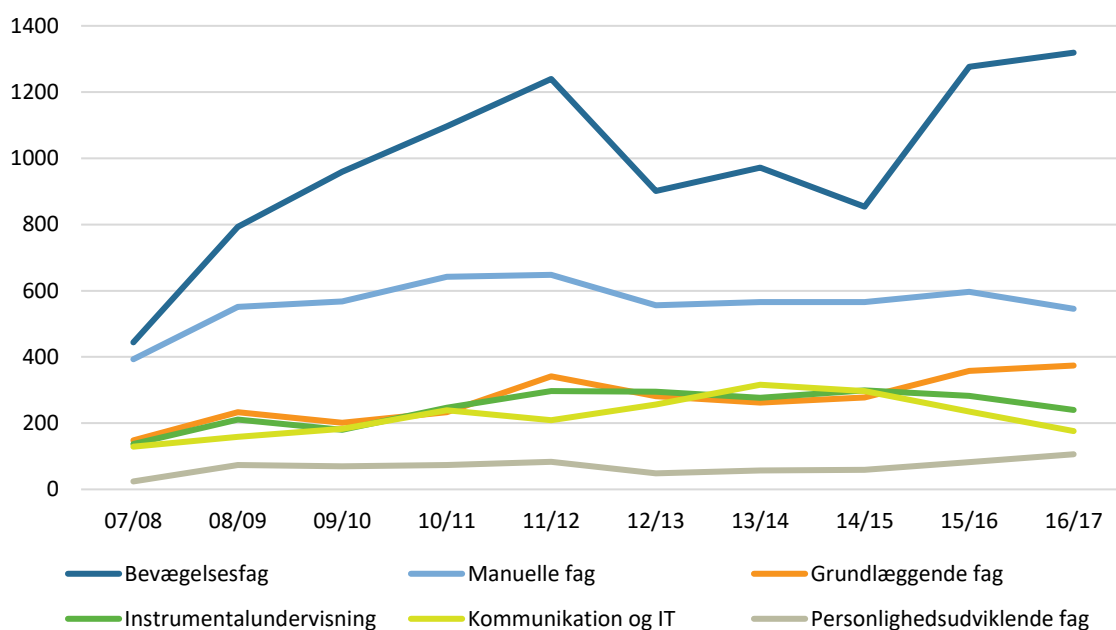
Forskellen i gennemførselsprocent understreger forskellene mellem aftenskoletyperne. De flerfaglige har et langt bredere fagudvalg og ikke nødvendigvis en fast stamme af deltagere/medlemmer. De har ofte en ambition om at nå ud til befolkningen generelt og må derfor hele tiden udvikle deres produkter. Det kræver en højere grad af risikovillighed.

¹³ Sammenligner man de nye tal med undersøgelsen fra 1998, ser det ud til, at der i dag er en større andel af de udbudte fag, der bliver gennemført, end der var tidligere. I 1998 estimerede lederne således, at ca. 70 pct. af udbuddet blev gennemført (Løvgreen et al. 1998, 103).

Kapitel 3: De største fagtyper i aftenskolernes kursusudbud

Denne undersøgelse viser, at bevægelsesfag og manuelle fag er helt centrale i aftenskolerens kursusudbud, og at de grundlæggende fag også er med i top tre. Figur 8 viser udviklingen i antallet af kurser over ti år i de seks fagtyper, der i 2016/17 havde flest udbudte kurser.

Figur 8: Udviklingen i antallet af kurser i de seks største udbudte fagtyper på de 28 aftenskoler fra 2007/08 til 2016/17

Figuren viser udviklingen i antallet af kurser over de ti sæsoner for de seks fagtyper med flest udbudte fag i 2016/17. (n): 07/08:17, 08/09:22, 09/10:21, 10/11:24, 11/12:28, 12/13:28, 13/14:28, 14/15:26, 15/16:27, 16/17:26 (Se bilag 2 for mere detaljeret oversigt over de seks fags udvikling)

Ved undersøgelsen i 1998 fra Udviklingscenteret for folkeoplysning og voksenundervisning var det også disse tre fagtyper, der var størst. I sæsonen 87/88 var de praktiske/kreative fag de største¹⁴. 30 pct. af alle udbudte fag hørte til denne fagtype. Næststørst var sprogfagene (som i denne undersøgelse er en del af de grundlæggende fag), og på tredjepladsen kom bevægelsesfagene. Både de praktiske fag og sprogfagene var dog i en faldende kurve i løbet af de ti år, mens bevægelsesfag var i tydelig vækst. Ved det sidste nedslag i 96/97 var bevægelsesfag det næststørste fag efter de praktiske fag (Løvgreen et al 1998, 82). Der skete således en markant forandring i udbuddet i løbet af de ti år, de undersøgte.

Selvom de to undersøgelser ikke er direkte sammenlignelige, peger resultaterne i denne undersøgelse på, at den udvikling er fortsat. Bevægelsesfaget er i dag den fagtype med

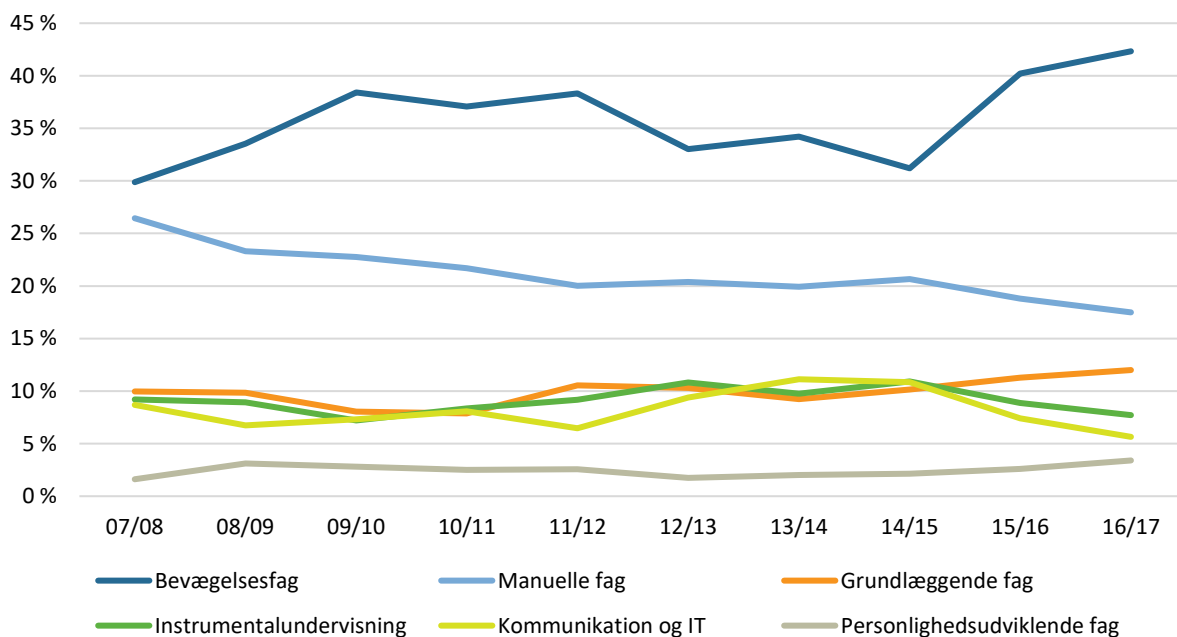
¹⁴ Kategorien praktiske/kreative fag svarer til 'manuelle fag' i denne undersøgelse.

klart flest udbudte kurser. Det er også den fagtype, der har haft markant størst fremgang på de 28 aftenskoler over den tiårige periode, der er inkluderet i denne undersøgelse¹⁵. De manuelle fag ligger stadig på en andenplads, mens det er tydeligt, at sprogfagene, der er en del af de grundlæggende fag, ikke længere har samme afgørende betydning for aftensko-lerne.

De grundlæggende fag ser imidlertid ud til igen at vinde frem. Med en stigning i antallet af udbudte grundlæggende fag fra 2014/15 til undersøgelsens sidste år, sniger denne fagtype sig lige op som det tredjestørste fag i undersøgelsen. De tre fagkategorier, der var mest dominerende i 1998, udgør således stadig top tre.

Figur 9 viser, hvordan fagenes andel af det samlede antal kurser fordeler sig i løbet af peri-oden. Her bliver det tydeligt, at bevægelsesfagene samlet set har fået endnu større betyd-ning for de 28 aftenskoler i den aktuelle periode. Bevægelsesfagene udgør således 30 pct. af det samlede kursusudbud i første sæson, mens det er hele 42 pct. i 2016/17. For de grund-læggende fag har stigningen i antallet af kurser resulteret i en lille stigning på to procent-point. Til gengæld er de manuelle fags andel af det samlede kursusudbud faldet fra 26 pct. til 18 pct. over de ti sæsoner, trods en stigning i antallet af kurser.

Figur 9: Udviklingen i de seks største udbudte fagtypers andel på de 28 aftenskoler fra 2007/08 til 2016/17 (i pct.)

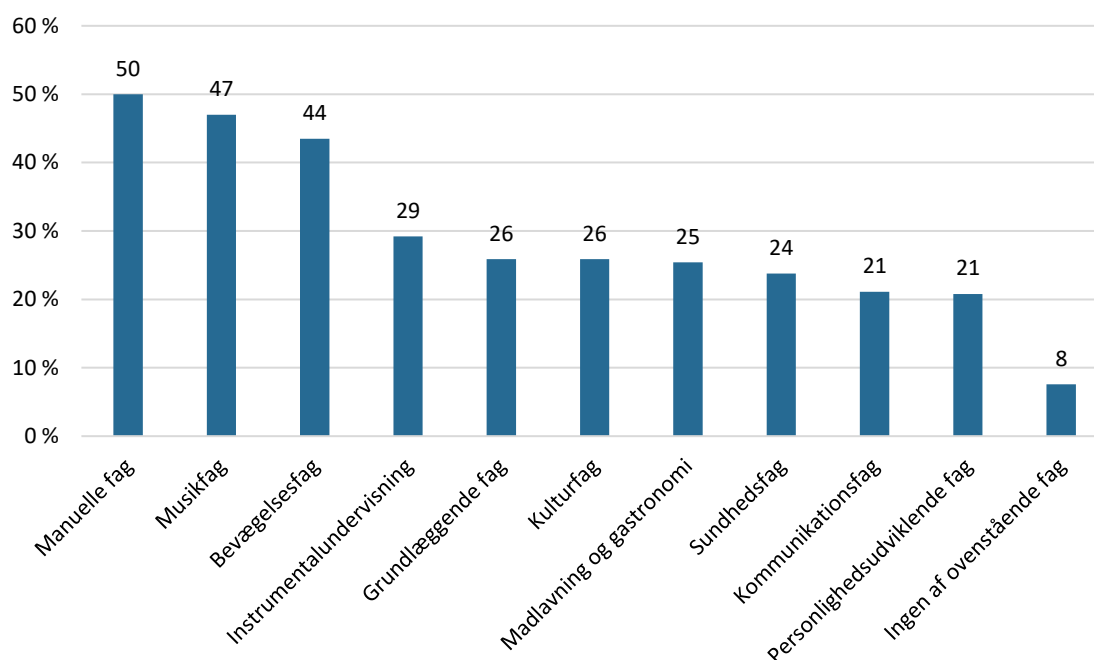
Figuren viser de enkelte fagtypers andel, angivet i pct., af det samlede kursusudbud gennem perioden. (n): 07/08:17, 08/09:22, 09/10:21, 10/11:24, 11/12:28, 12/13:28, 13/14:28, 14/15:26, 15/16:27, 16/17:26

¹⁵ Ser man på udviklingen af antallet af personlighedsudviklende fag, er de steget fra 24 udbudte kurser i 2007/08 til 106 udbudte kurser i 2016/17. Den store vækst skyldes imidlertid, at der fra 2008/09 er flere skoler med i undersøgelsen, hvorefter fagtypen er meget stabil.

Kursusudbud og aftenskoletyper

Når man kigger på fagenes betydning, er det vigtigt at huske de store forskelle aftenskoletyperne imellem. Den landsdækkende undersøgelse 'Aftenskolerne – hvordan har de det' viser, at der er flere skoler, der udbyder manuelle fag og musikfag, end der samlet set er skoler, der har bevægelsesfag (se figur 10).

Figur 10: Aftenskolernes udbud af fagtyper – 2018-undersøgelsen (i pct.)

Figuren viser, hvor mange aftenskoler der i 2016 udbød kurser inden for de nævnte typer af fag (andele i pct.). n = 370. Respondenterne har haft mulighed for at sætte kryds ved alle de fagtyper, de udbyder kurser i, og derfor summerer andelen ikke til 100 pct. (Kilde: Bjerrum og Thøgersen 2018)

De to resultater kan virke modstridende, men det kan blandt andet skyldes denne undersøgelses fokus på cases, hvor de et-faglige aftenskoler er underrepræsenterede. Mange små skoler har manuelle fag og musik som deres eneste fagtyper. Tabel 6 viser således, at 95 af de i alt 133 et-faglige aftenskoler, der deltog i den landsdækkende spørgeskemaundersøgelse, har enten musik eller manuelle fag som eneste fagtype. Tabellen viser også, at disse skoler har forholdsvis få undervisningstimer.

Så selvom fagtyperne som manuelle fag og musikfag er udbredte og vigtige for de enkelte skoler, er de ikke nødvendigvis centrale for aftenskoletyperne som helhed. Omvendt kan der for enkelte skoler være stor tiltrækningskraft i, hvad der samlet set forekommer som nichefag.

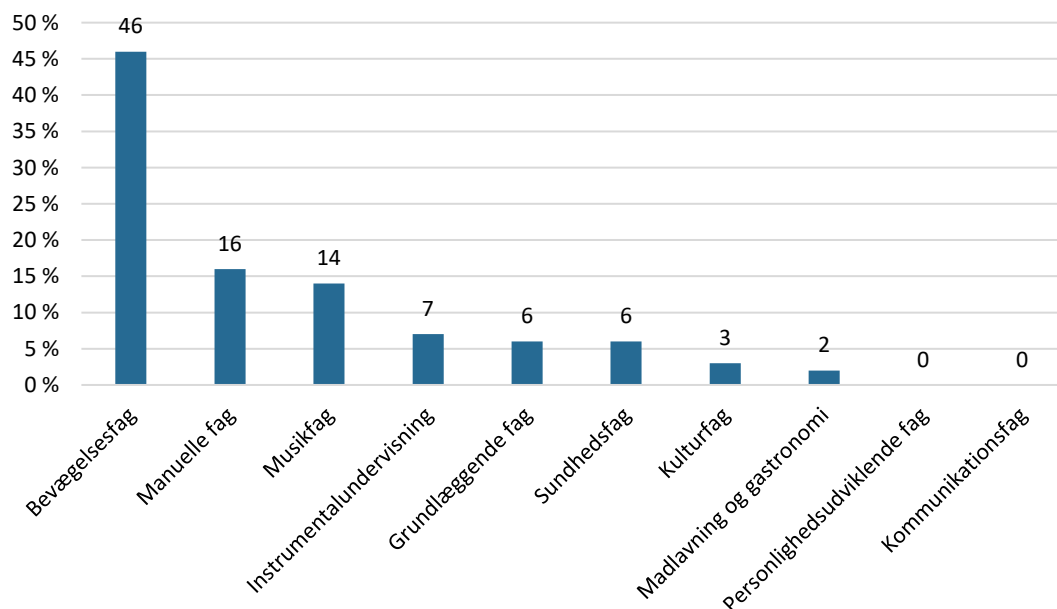
Tabel 6: Fagtypernes fordeling på de et-faglige aftenskoler – 2018-undersøgelsen

	Antal aftenskoler	Gennemsnitligt antal tilskudsberettigede undervisningstimer
Musikfag m.m.	54	153
Manuelle fag	41	300
Bevægelsesfag	29	383
Grundlæggende fag	3	7.372
Kulturfag	3	153
Sundhedsfag	2	1.677
Instrumentalundervisning	1	320

n = 133. Tabellen viser gennemsnittet for antallet af tilskudsberettigede timer fordelt på aftenskoler/foreninger med kun én fagtype – fordelt på typer af faglinjer. Kun aftenskoler, som har tilskudsberettigede undervisningstimer, indgår i figuren. (Kilde: Bjerrum og Thøgersen 2018)

For de flerfaglige aftenskoler spiller de landsdækkende resultater godt sammen med analysen af de 28 aftenskolers kataloger. Figur 11 viser således, at bevægelsesfag i 2016 var den største fagtype for 46 pct. af de aftenskoler, der udbød mere end én fagtype det år. Kun 16 pct. af disse skoler har flest undervisningstimer i manuelle fag. Der er enkelte flerfaglige skoler, der har grundlæggende fag som deres timemæssigt største fagtype, men det er kun 6 pct. af de flerfaglige aftenskoler.

Figur 11: De flerfaglige aftenskolers største fag – 2018-undersøgelsen (i pct.)

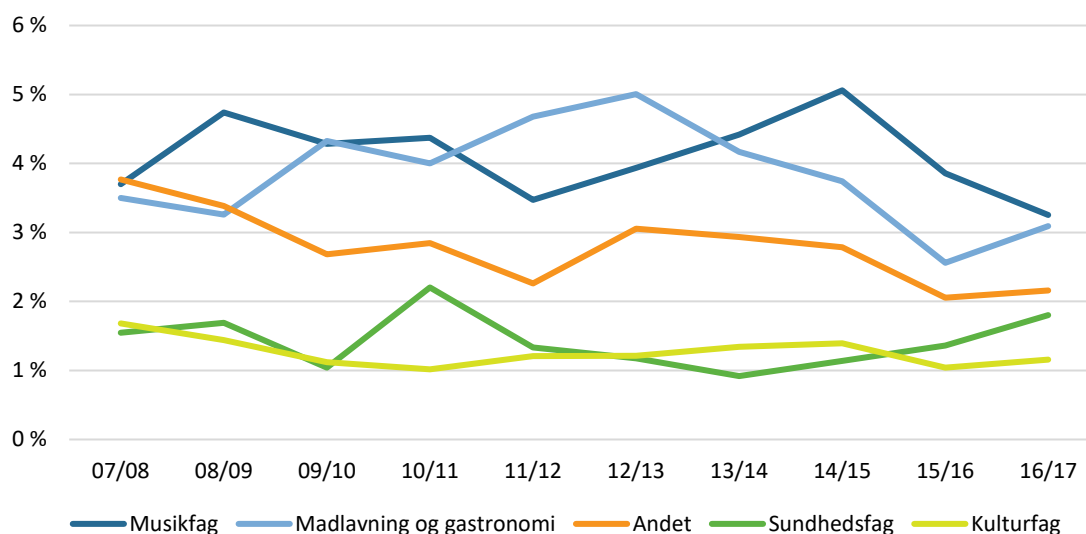

Figuren viser, hvilken fagtype der var aftenskolernes største i 2016 målt på flest undervisningstimer blandt de aftenskoler, der udbyder to eller flere fagtyper. n = 171. (Kilde: Bjerrum og Thøgersen 2018)

Der er således stor forskel på, hvor udbredt et fag er i aftenskolerne og antallet af udbudte kurser i den enkelte fagkategori i denne undersøgelse. Også musikfag understreger forskellen. 47 pct. af aftenskolerne udbyder musikfag, men faget er blandt de fem fagtyper, der samlet set har færrest udbudte kurser i denne undersøgelse (se figur 12). Blot 3 pct. af de udbudte fag i katalogerne er musikfag. Ud fra resultaterne fra den landsdækkende undersøgelse må vi antage, at det spiller ind, at der er en underrepræsentation af de et-faglige aftenskoletyper i denne undersøgelse. Desuden kan instrumentalundervisningen have stor betydning, da aftenskolerne ofte blot beskriver en underviser og hendes/hans fag, hvorefter kursisterne selv aftaler nærmere omkring undervisningen. Det reelle antal 'kurser' eller timer er derfor ikke at aflæse i katalogerne.

Generelt udgør kurserne i de fem mindste fagtyper i undersøgelsen en meget lille andel af det samlede kursusudbud over årene. Fagene svinger mellem at udgøre mellem 1-5 pct. af det samlede kursusudbud. Selv da 'madlavning og gastronomi' topper med samlet 151 kurser i 2011/12, er det blot 4,7 pct. af det samlede kursusudbud den sæson. Andelsmæssigt topper faget i 2012/13, hvor det udgør fem procent af det samlede kursusudbud selvom der kun er 136 gastronomiske kurser dette år. Det skyldes, at det samlede antal kurser er højere i 2011/12 end i 2012/13.

Figur 12: Udviklingen i de fem fagtyper med færrest udbudte kursers andel af det samlede kursusudbud i 2016/17 på de 28 aftenskoler (i pct.)

Figuren viser de seks fagtyper med færrest udbudte fag i 2016/17 andel af det samlede kursusudbud. (n): 07/08:17, 08/09:22, 09/10:21, 10/11:24, 11/12:28, 12/13:28, 13/14:28, 14/15:26, 15/16:27, 16/17:26

Dette kapitel har indtil nu sat fokus på den overordnede udvikling af fagtyperne på de 28 aftenskoler. Den næste del af kapitlet beskriver udviklingen inden for de tre største fagtyper.

Udviklingen i bevægelsesfag

Med samlet 1.319 udbudte bevægelseskurser ved sidste registrering er bevægelsesfag som sagt den absolut største fagtype i denne undersøgelse. Dette afsnit ser nærmere på udviklingen inden for fagtypen.

Tabel 7: Udvikling i udbudte bevægelsesfag fra 2007/08 til 2016/17 på de 28 aftenskoler

Sæson	07/08	08/09	09/10	10/11	11/12	12/13	13/14	14/15	15/16	16/17
Samlet antal skoler	17	22	21	24	28	28	28	26	27	26
Samlet antal kurser i bevægelsesfag	444	793	959	1.097	1.240	901	972	854	1.276	1.319
Bevægelseskursernes andel af det samlede kursusudbud (pct.)	30	34	38	37	38	33	34	31	40	42

Tabellen viser udviklingen i antallet af udbudte bevægelsesfag samt bevægelseskursernes andel af det samlede kursusudbud for alle 28 skoler.

Den store stigning i udbuddet af bevægelsesfag er ikke jævnt fordelt på de deltagende skoler. Af de 28 skoler er der:

- syv skoler, der slet ikke har bevægelsesfag i perioden¹⁶
- to skoler, der ingen bevægelsesfag havde i 2007/08 og heller ingen ved sidste sæsonregistrering, men som i den samlede periode har afprøvet bevægelseskurser i hhv. én og fire sæsoner
- syv skoler, der udbød færre bevægelseskurser i 2016/17 end de gjorde i 2007/08
- 12 skoler, der har haft vækst i antallet af bevægelseskurser.

Ser man på de syv skoler, der fik færre bevægelseskurser i løbet af perioden, er der kun én, hvis hovedfokus er bevægelsesfag. Den har i perioden oplevet nedgang fra 42 til 35 udbudte fag¹⁷.

For fem af de andre skoler har bevægelsesfag ikke en særlig fremtrædende rolle, og det største samlede fald er på fem færre hold ved sidste måling i forhold til den første.

¹⁶ De fem af skolerne er et-faglige aftenskoler. Én aftenskole er en lille flerfaglig aftenskole for pensionister, og den sidste aftenskole helt uden bevægelsesfag i perioden er en stor flerfaglig aftenskole, der har fokus på kreative fag.

¹⁷ Gennem hele perioden har yoga udgjort en stor del af denne aftenskoles bevægelsesfag. I forhold til den øvrige udvikling i bevægelsesfagene er det interessant, at yoga i 2007/08 udgjorde 55 pct. af deres bevægelseshold, mens det tilsvarende tal i 2016/17 var 100 pct. Samtidig er der sket en stigning i antallet af yogatyper, som skolen udbyder, fra fire forskellige slags yoga til syv forskellige yogatyper.

Den sidste skole med nedgang i bevægelseskurser er en stor flerfaglig skole, som har et markant fald fra 175 udbudte bevægelseskurser i 2007/08 til blot 63 ved den sidste opgørelse. Denne aftenskole har oplevet et generelt fald med næsten en halvering af udbudt kursusaktivitet i perioden¹⁸. Det er dog meget atypisk for udviklingen blandt de øvrige store flerfaglige skoler.

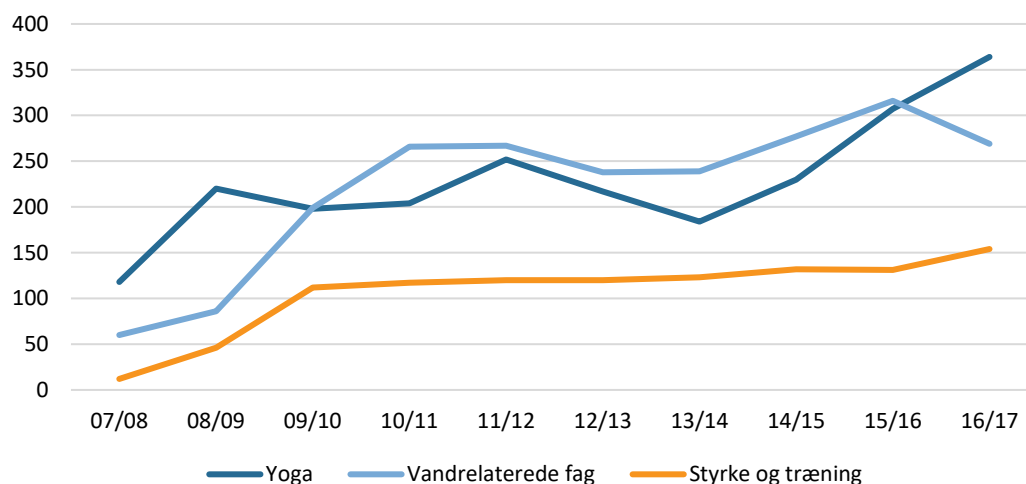
12 skoler står som nævnt for den store stigning i antallet af udbudte bevægelseskurser i løbet af perioden. To af skolerne er små flerfaglige aftenskoler og har hhv. to og tre ekstra hold ved sidste nedslag i forhold til ved det første. De resterende ti skoler er store flerfaglige skoler og har alle betydelig fremgang i antallet af udbudte bevægelsesfag. Aftenskolen med flest bevægelsesfag havde 307 udbudte bevægelseskurser i 2016/17.

Den aftenskole, der har størst procentmæssig fremgang i de ti sæsoner, har firedoblet sit bevægelsesudbud fra 21 udbudte hold i 2007/08 til 84 i 2016/17.

Bevægelsesfag – udvikling i kursernes indhold

Ser man nærmere på bevægelsesfagene, er der forskellige underliggende trends. Ved den sidste optælling i 2016/17 var der flest udbudte bevægelseskurser inden for yoga (364 kurser), motion i vand (269 kurser) samt styrke og træningsfag (154 kurser) på de 28 aftenskoler. Figur 13 viser, at antallet af udbudte kurser inden for de tre bevægelsestyper alle er steget i løbet af de ti sæsoner.

Figur 13: Udviklingen i antallet af udbudte kurser inden for yoga, træning i vand samt styrketræning på de 28 aftenskoler

Figuren viser udviklingen i antallet af kurser inden for de tre største typer af bevægelsesfag. (n): 07/08:17, 08/09:22, 09/10:21, 10/11:24, 11/12:28, 12/13:28, 13/14:28, 14/15:26, 15/16:27, 16/17:26

¹⁸ Der kan være flere grunde til, at denne skole har haft en anden udvikling end de andre store flerfaglige skoler. Dels prioriterer skolen i stedet andre aktiviteter og har flere samarbejder med andre mindre aftenskoler, som de så ikke konkurrerer med. Desuden understreger skolelederen, at der ikke har været mulighed for at sætte fokus på udvikling på samme måde som på andre skoler i lokalområdet.

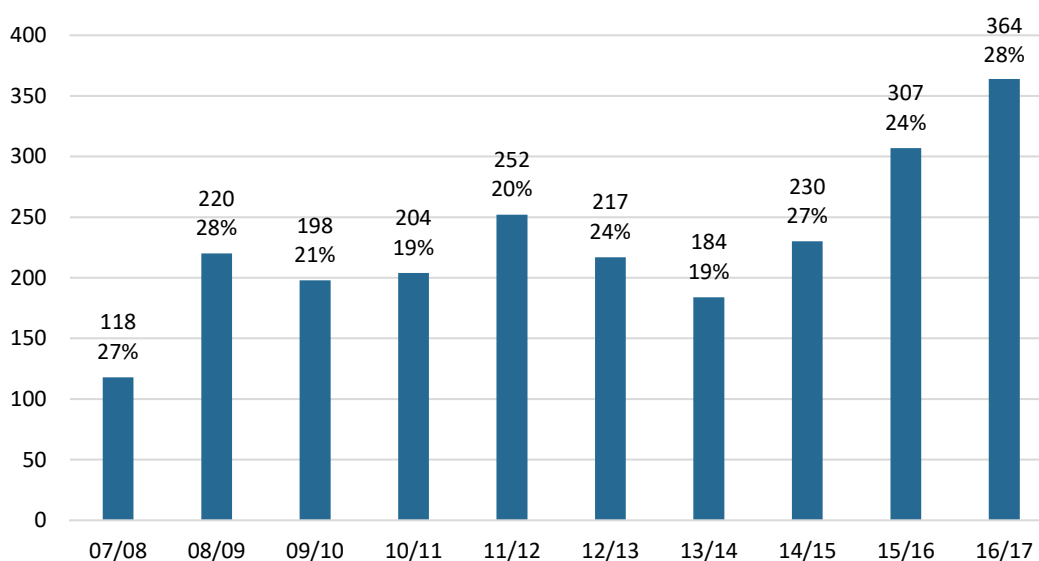
Yoga

Stigningen i antallet af bevægelsesfag sker samtidig med, at antallet af danskere, der dyrker yoga, er steget betydeligt. I 2007 dyrkede 6 pct. af danskerne yoga. I 2016 var den tilsvarende andel 9 pct. af befolkningen, og hele 15 pct. af alle kvinder dyrkede yoga i 2016 (Pilgaard og Rask 2016).

Aftenskolerne var blandt de første til at skabe en bredere udbredelse af yoga i 1970'erne og 1980'erne (Bjerrum og Pilgaard 2014), og man kunne derfor forvente, at yogaen står for en stor del af den stigning, der er sket i udbuddet af bevægelsesfag. Yogafagene bliver som samlet gruppe mere tydelige i løbet af perioden, og figuren ovenfor viser, at der er sket en stor stigning i antallet af udbudte yogakurser.

Bevægelsesfagets samlede udvikling kan dog langt fra kun tilskrives en stigning i yogafag. Figur 14 viser, at yogafagernes andel af det samlede bevægelsesudbud fra første til sidste registrering er ret stabil. Der er således også en betydelig stigning i andre typer af bevægelsesfag, og det er samlet et meget varieret udbud, der findes i aftenskolerne.

Figur 14: Yogaens andel af bevægelsesaktiviteter på de 28 aftenskoler fra 2007/08 til 2016/17 i andele og frekvens

Figuren viser antal yogakurser samt yogaens andel af det samlede antal udbudte bevægelseskurser over ti sæsoner (pct.). (n): 07/08:17, 08/09:22, 09/10:21, 10/11:24, 11/12:28, 12/13:28, 13/14:28, 14/15:26, 15/16:27, 16/17:26

Vandrelaterede fag

De vandrelaterede fag er alle former for træning i vand fra aquafloating, babysvømning og varmtvandstræning til aquaspinning og water aerobic. De vandrelaterede fag er fordelt på 13 af undersøgelsens aftenskoler. En enkelt af de små flerfaglige aftenskoler tilbyder varmtvandstræning, men ellers er det de store flerfaglige aftenskoler, der har tilbud om træning i vand. Der er en generel stigning i antallet af udbudte vandrelaterede fag. Den store stigning fra 08/09 til 09/10 skyldes dog primært, at en stor flerfaglig aftenskole først har kataloger fra sæson 09/10. Det er den aftenskole, der har absolut flest vandrelaterede fag.

Denne aftenskole har 128 udbudte træningstilbud i 09/10 og 141 i sæsonen 2016/17. De vandrelaterede fag udgjorde ved sidste registrering 20 pct. af alle bevægelsesfagene.

Styrke- og træningsfag

Den samme skole står for en stor del af stigningen i forhold til styrkerelaterede fag. Alene i deres rygtræning er de i samme periode (09/10-2016/17) gået fra at udbyde 46 hold til 72 kurser ved sidste nedslag. Det er dog en generel tendens for de skoler, der har bevægelse, at der er en jævn stigning i udbuddet af styrke- og træningsfagene. Ud over hold som rygtræning indeholder kategorien fag som 'Mave-balder-lår', crossfit/powertoning, bæckenbundstræning for både mænd og kvinder samt fag som styrketræning for begyndere, bodycontrol og 'Pushing moms'. Styrke- og træningsfagene udgjorde 12 pct. af de samlede bevægelsesfag på de 28 aftenskoler i 2016/17.

Ud over de største fag, er der andre tendenser i udbuddet, der er interessante at se nærmere på. De næste afsnit ser nærmere på udviklingen i udbuddet af hold til særlige målgrupper og viser, hvordan Zumba skabte en hel modebølge i de 28 undersøgte aftenskoler mellem 2010/11 og 2015/16.

Kurser til særlige målgrupper - fødselsrelaterede kurser

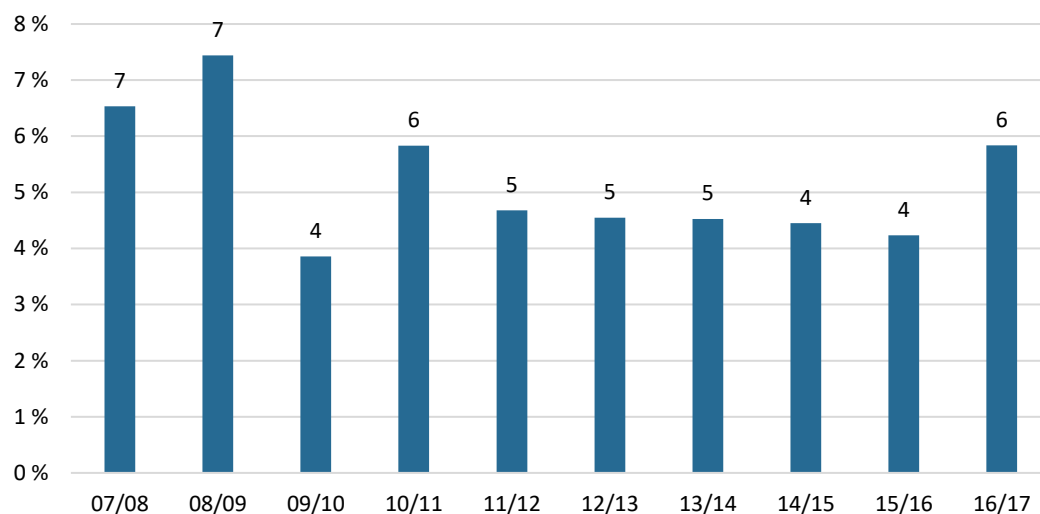
Et eksempel på kurser, der er målrettet særlige grupper, er aftenskolernes tilbud i relation til fødsel og barsel. Ti af aftenskolerne har i perioden haft et eller flere hold, der har fokus på fødselsforberedelse, efterfødselstræning, 'Babymotorik og mortræning', stimulasik eller lignende. På to af skolerne er der blot tale om 'pop up-fag', hvor de har udbudt hhv. et og to hold en enkelt sæson. En enkelt skole havde stabilt denne type hold i den første halvdel af perioden, men stoppede i sæsonen 2012/13 og har ikke haft det siden.

Generelt ser det dog ud til, at disse hold målrettet en særlig livsfase, er stabile over tid. De fleste af de aktuelle ti aftenskoler udbyder et til seks fødselsrelaterede kurser hver sæson.

En enkelt aftenskole står dog for en stor andel af disse hold og har årligt udbudt mellem 11 og 21 hold til målgruppen i hele perioden. For denne aftenskole er det særligt varmtvandsmotion for gravide, der trækker mange til. I 2016/17 havde de således 13 af disse kurser. En anden aftenskole startede i 2015/16 kurser til målgruppen med seks fødselsforberedende yogahold og ser ud til at have ramt et behov. I 2016/17 udbød de 21 hold og står således for hele den stigning, der ses mod slutningen af perioden.

Figur 15 understreger den generelle stabilitet i udbuddene af de fødsels- og barselsrettede fags andel af de samlede bevægelsesaktiviteter på de 28 aftenskoler. Andelen af de samlede bevægelsesfag har udgjort mellem 4 og 7 pct. Eksemplerne fra de enkelte skoler viser dog, at der for nogle skoler kan ligge et potentiale i disse fag.

Figur 15: Udbudte fødselsrelaterede fags andel af bevægelsesfag på de 28 aftenskoler (i pct.)

Figuren viser udviklingen i de fødselsrelaterede fags andel (i pct.) af de samlede bevægelsesfag. (n): 07/08:17, 08/09:22, 09/10:21, 10/11:24, 11/12:28, 12/13:28, 13/14:28, 14/15:26, 15/16:27, 16/17:26

Kurser til særlige målgrupper - forebyggende aktiviteter

En anden gruppe målrettede bevægelsesfag er de fag, der har et mere direkte sundhedsforebyggende sigte. 'Aftenskolerne - hvordan har de det?' viste, at mange aftenskoler ser deres vigtigste samfundsmæssige rolle i det traditionelle folkeoplysende felt. Men mere end hver fjerde skole forholder sig positivt til, at aftenskolerne deltager aktivt i løsningen af kommunale opgaver (Bjerrum og Thøgersen'

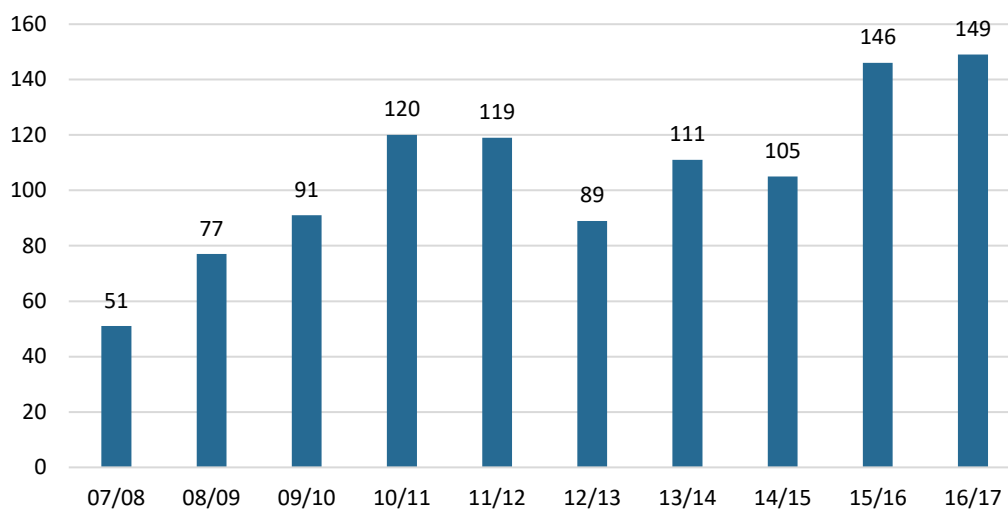
* 2018, 106). Det er særligt de store skoler, der ser det som deres opgave at byde mere direkte ind i de kommunale opgaveløsninger.

Udbuddet af bevægelsesfag i de analyserede kataloger understreger, at aftenskolerne gerne byder ind i forhold til forebyggende aktiviteter. Ti af de 21 aftenskoler med bevægelsesfag i perioden har fag, der er henvendt til særlige patientgrupper. Her er ikke medtaget ryghold og bækkenbundstræning, som både kan være sundhedsfremmende og forebyggende. Her medtages blot hold, hvor en patientgruppe er direkte nævnt i holdets titel.

Holdene retter sig særligt mod kræftramte, osteoporoseramte, gigtramte og hjertepatienter. Flere skoler har også tilbud til scleroseramte, ligesom enkelte skoler har hold for demente og deres pårørende. Stressramte og folk med depression kan også finde særligt målrettede tilbud.

Figur 16 viser, at der over de ti sæsoner er sket en stigning i udbuddet af kurser med fokus på forebyggelse på de 28 aftenskoler. Denne vækst er særligt sket på fem af de ti skoler. Det ser således ud til, at hvis en aftenskole specialiserer sig i området, kan der være gode muligheder for vækst.

Figur 16: Antal udbudte forebyggende bevægelsehold på de 28 aftenskoler

Figuren viser udviklingen i antallet af udbudte hold, der har en særlig patientgruppe/sundhedsmæssige problemstilling som målgruppe. (n): 07/08:17, 08/09:22, 09/10:21, 10/11:24, 11/12:28, 12/13:28, 13/14:28, 14/15:26, 15/16:27, 16/17:26

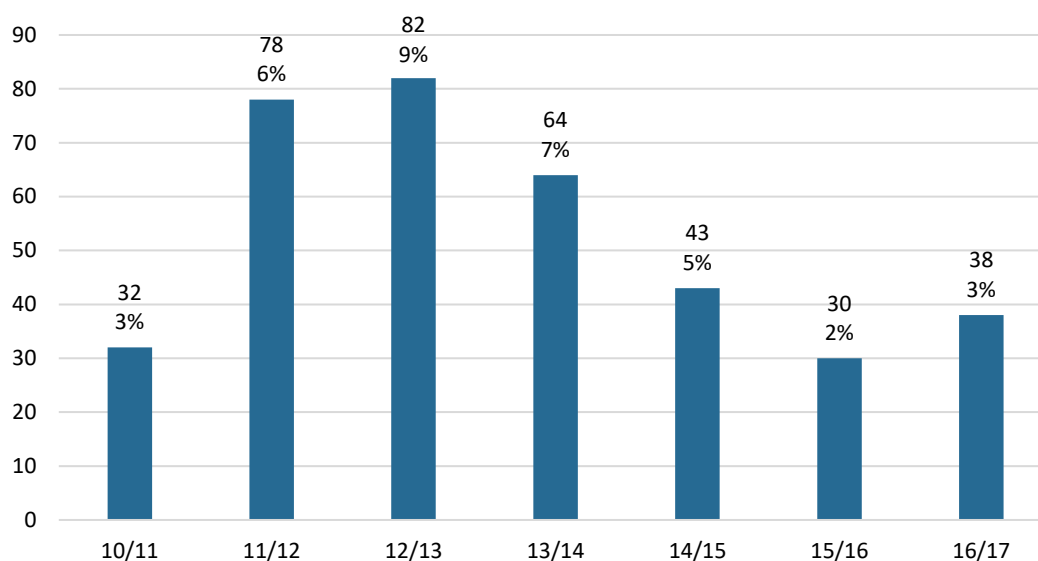
En af aftenskolerne har oparbejdet et samarbejde med Hjerteforeningen og deres lokale kommune og udbød i 2016/17 hele 24 hold hjertemotion. En anden af de meget aktive aftenskoler på dette område havde 16 osteoporosehold som deres seneste højdespringer i 2016/17. Samtidig har denne aftenskole gennem hele perioden haft svømning og ridning for bevægelsehæmmede samt flere handicaphold.

Resultaterne viser, at hold målrettet særlige patientgrupper og forebyggende indsatser samlet set har fulgt den generelle vækst på bevægelsesområdet. I 2007/08 udgjorde de 11,5 pct. af det samlede bevægelsesudbud. I 2016/17 var andelen på 11,3 pct.

Modebølge - Zumba

I perioden har der desuden været forskellige 'bølger' af fag. Zumba er det tydeligste eksempel på en sådan 'modebølge'. Faget dukker første gang op i 2010/11, hvor fire af aftenskolerne udbød Zumba. I alt var der 22 hold det første år. Som figur 17 viser, stiger det hurtigt til samlet 82 hold fordelt på 13 skoler for så at finde et noget lavere leje. I 2016/17 er der blot Zumba på seks af aftenskolerne med samlet set 38 udbudte kurser. Da zumbaholdene var på deres højeste, udgjorde de hele 9 pct. af bevægelseholdene. Ved sidste måling var andelen på 3 pct.

Figur 17: Udbudte Zumbahold på de 28 aftenskoler

Figuren viser antallet af udbudte zumbahold samt zumbaholdenes andel af det samlede bevægelsesfagsudbud i perioden 2007/08- 2016/17. (n): 10/11:24, 11/12:28, 12/13:28, 13/14:28, 14/15:26, 15/16:27, 16/17:26

Udviklingen i de manuelle fag

Samlet set er antallet af udbudte manuelle kurser steget fra 393 udbudte fag i 2007/08 til 545 udbudte fag i 2016/17 (tabel 8). Stigningen skyldes dog primært variationen af skoler, der er repræsenteret de enkelte år. Hvis man ser på de 17 aftenskoler, der har kataloger med i både første og sidste registrering, er der kun tale om en stigning på syv kurser fra 393 til 400 eller næsten 2 pct.

Tabel 8: Udvikling i udbudte manuelle fag fra 2007/08 til 2016/17 på de 28 aftenskoler

Sæson	07/08	08/09	09/10	10/11	11/12	12/13	13/14	14/15	15/16	16/17
Antal skoler	17	22	21	24	28	28	28	26	27	26
Samlet antal manuelle kurser	393	551	568	642	648	556	566	566	597	545
De manuelle kursers andel af det samlede kursusudbud (pct.)	26	23	23	22	20	20	20	21	19	18

Tabellen viser udviklingen i antallet af manuelle kurser samt de manuelle kursers andel af det samlede kursusudbud.

Som tidligere vist er de manuelle fag den fagtype, der udbydes på flest aftenskoler på landsplan. Således udbyder halvdelen af de deltagende aftenskoler i den landsdækkende undersøgelse manuelle fag.

Bredden i udbyderne går igen i analysen af katalogerne fra de 28 skoler. Ser man på de fire aftenskoletyper, er det alle typer af skoler, der udbyder manuelle fag. Kun enkelte specialiserede aftensskoler har slet ikke manuelle fag i de ti sæsoner.

Af de 28 skoler har fire skoler således ingen manuelle fag i perioden (musikskole, bevægelsespecialist, pensionistforening og foredragsforening).

- 14 af aftenskolerne udbyder færre manuelle kurser i 2016/17 end i 2007/08.
- To aftensskoler har et uændret antal udbudte kurser.
- Otte aftensskoler tilbyder flere kurser ved slutmålingen end ved den første sæson i undersøgelsen.

Det generelle billede er, at de manuelle fag i aftenskolen er meget stabile. Udbuddet på de enkelte skoler går for hovedparten af skolerne op eller ned med et til fem fag i løbet af de ti år. To skoler skiller sig imidlertid ud. En stor flerfaglig skole har som nævnt nedprioriteret den almene kursusaktivitet og har et fald fra 37 til 21 udbudte kurser. Den anden skole, der har en særlig udvikling, er en et-faglig skole med fokus på manuelle fag, der er vokset fra tre udbudte kurser i 2007/08 til 18 ved den sidste tælling. Det forstyrrer dog ikke det overordnede billede af et meget stabilt fagområde.

Antallet af udbudte fag pr. skole er ikke nær så højt som ved bevægelsesfagene. En enkelt stor flerfaglig aftensskole udbød i 2016/17 100 manuelle kurser. Den aftensskole med næstflest manuelle fag udbød blot 58 hold. Aftenskolerne, der har specialiseret sig i manuelle fag, udbød i denne undersøgelse mellem 10 og 34 hold i fagkategorien i løbet af de ti år.

Det er således mere den store udbredelse på mange aftensskoler end enkelte meget store skoler, der er med til at sikre fagtypens plads som den fagtype med næststørst kursusudbud på de 28 aftensskoler.

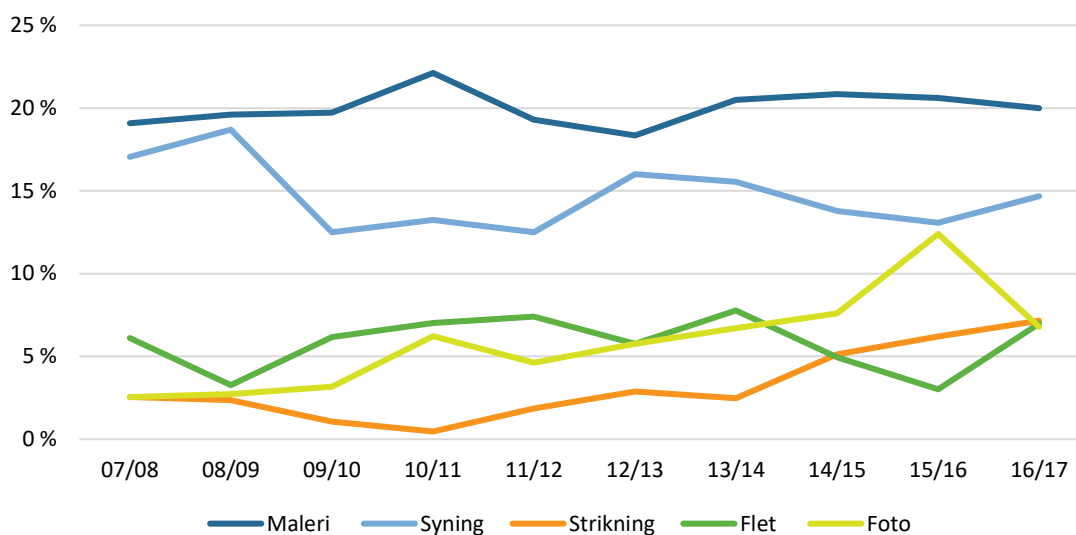
Samtidig bevirker stabiliteten, at de manuelle fag ser ud til at miste betydning i det samlede billede. Ved den første registrering udgjorde de manuelle kurser således 26 pct. af samtlige kurser i undersøgelsen. Ved afslutningen var det tilsvarende tal blot 18 pct. trods stigningen i antallet af manuelle kurser. Igen er det væsentligt at understrege, at der i denne undersøgelse tælles antal kurser og ikke undervisningstimer pr. kursus. Flere af de manuelle fag vil typisk være mere timetunge end for eksempel bevægelsesfagene.

De manuelle fag – udvikling i kursernes indhold

De to største udbudte manuelle fag igennem perioden har klart været maleri/tegning samt syning. Maleri og tegning er alle typer af hold, der har fokus på at skabe billeder. Kategorien tæller både basiskurser som 'Lær at tegne', 'Akvarel for begyndere' og 'Lær at male'. Her er også mere specialiserede hold som 'Mal blomster i akvarel', 'Mal ved Roskilde fjord', 'Mal med store armbevægelser' og 'Mal din egen ikon'. Desuden er der hold, hvor den kunstneriske proces bruges i en tematiseret sammenhæng med fag som 'Kreativ idéudvikling', 'Erindringsmaleri - at male sit livs fortælling' og 'Billedkunst og meditation'. Kurserne i denne kategori udgør 20 pct. af de samlede manuelle kurser.

Syning udgør ved den seneste registrering i 16/17 15 pct. af de manuelle kurser og dækker både broderi og kurser, der har fokus på design og syning af alt fra tøj og tasker til bamser og kræmmerhuse.

Figur 18: Udviklingen i de fem største udbudte manuelle fag på de 28 aftenskoler (i pct.)

Figuren viser udviklingen i de fem største manuelle fags andele (i pct.) af de samlede manuelle fag over de ti sæsoner. (n): 07/08:17, 08/09:22, 09/10:21, 10/11:24, 11/12:28, 12/13:28, 13/14:28, 14/15:26, 15/16:27, 16/17:26

Det tredjestørste manuelle fag ved afslutningen af undersøgelsen var strikning og hækling. I forhold til, at husflidsskoler er blandt de store udbydere af manuelle fag, har strikning som en gammel husflidsdisciplin i perioden spillet en lille rolle. I sæsonen 2010/11 var der samlet set tre strikkekurser udbudt på de 28 skoler. I modsætning til mange af de andre manuelle fag er der flere 'konkurrenter', der udbyder kurser og underviser i strik, ligesom undervisningsvideoer på nettet kan være et sted at lære at hække/strikke. De sidste år er der dog sket en stigning i kursusudbuddet i strik blandt de 28 skoler, og i 2016/17 blev der samlet set udbudt 39 strikke/hæklefag i undersøgelsens aftenskoler.

Foto har også haft en vækst i udbuddet over de ti sæsoner. Samlet set er der tale om relativt få kurser (mellem 10 og 74) og selv små ændringer kan derfor aflæses i det samlede billede. Figuren ovenfor viser således, at foto i 2015/16 var det tredjestørste manuelle fag. Det, der ligner et stort hop i sæsonen 2015/16, skyldes primært, at en stor flerfaglig skole i det år mere end fordoblede sit udbud af fotokurser fra 20 til 41 udbudte kurser. I 2016/17 havde samme skole blot 16 fotohold i kataloget.

Hold til særlige målgrupper

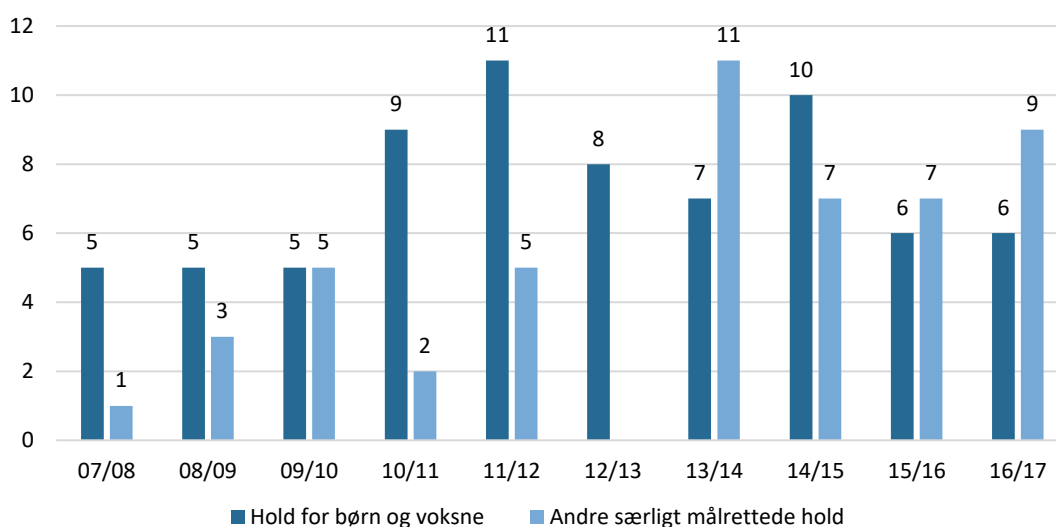
På de manuelle fag udbydes der ligesom ved bevægelsesfagene kurser, der retter sig mod særlige målgrupper. Det er imidlertid langt mindre almindeligt på de manuelle kurser at tænke i specifikke målgrupper. Samlet set er der mellem 6 og 18 manuelle kurser til særlige målgrupper pr. sæson. Det er især hold til børn og voksne sammen.

Der er ganske få manuelle fag, der er særligt målrettet handicappede som 'Glaskunst for blinde og svagtseende', 'Kreativt værksted - udviklingshæmmede' og 'Pileflet - for psykisk

udviklingshæmmede'. Andre særlige målgrupper er unge, forældre på barsel og 'Sykursus for kvinder med anden etnisk baggrund'. En enkelt skole har afprøvet holdet 'Sløjd for kvinder', men har kun haft det i to af de ti sæsoner.

Samlet set er der således få af de udbudte manuelle hold, der er rettet til særlige målgrupper, og dem, der er, ser i hovedreglen ud til at have en kort levetid. Det målrettede kursus, der har været udbudt flest sæsoner ('Mor/barn syning'), har været i otte af de ti sæsoner, som undersøgelsen spænder over.

Figur 19: Udviklingen i antallet af udbudte manuelle kurser for særlige målgrupper på de 28 aftenskoler (antal fag)

Figuren viser udviklingen i antallet af manuelle fag for særlige målgrupper, hhv. hold for børn og voksne sammen og andre særligt målrettede hold. (n): 07/08:17, 08/09:22, 09/10:21, 10/11:24, 11/12:28, 12/13:28, 13/14:28, 14/15:26, 15/16:27, 16/17:26

Set i forhold til de to andre største fagtyper (bevægelse og grundlæggende fag) er det en meget lille andel af de udbudte fag, der er henvendt til særlige målgrupper. Det er svært at vurdere, om det er fordi, de manuelle fag er meget rummelige hold – fagene kræver sjældent særlige forudsætninger (fysisk eller erfaringsmæssigt), og det kan derfor være, at der sjældent er brug for særlige tilpasninger – eller om det er fordi, der ikke er tradition eller marked for det.

Udviklingen i de grundlæggende fag

Som ved både bevægelsesfagene og de manuelle fag er der i løbet af de ti sæsoner sket en stigning i antallet af udbudte grundlæggende fag. Samlet set er der for de 28 skoler sket en stigning på 153 pct. En del af stigningen skyldes udsving i antal af kataloger de enkelte år og for de 17 skoler, der er repræsenteret med kataloger både det første og det sidste år, er det en stigning på 82 pct. Tabel 9 viser den løbende udvikling. I forhold til de grundlæggende fags andel af det samlede kursusudbud er der tale om en stigning fra 10 pct. i 07/08 til 12 pct. i 16/17.

Tabel 9: Udvikling i udbuddet af grundlæggende fag fra 2007/08 til 2016/17 på de 28 aftenskoler

Sæson	07/08	08/09	09/10	10/11	11/12	12/13	13/14	14/15	15/16	16/17
Antal skoler	17	22	21	24	28	28	28	26	27	26
Samlet antal grundlæggende fag	148	233	201	233	341	281	262	278	358	374
De grundlæggende fags andel af det samlede kursusudbud (pct.)	10	10	8	8	10	10	9	10	11	12

Tabellen viser udviklingen i antallet af grundlæggende kurser samt de grundlæggende kursers andel af det samlede kursusudbud.

Ni af de 28 aftenskoler udbyder slet ikke grundlæggende fag i løbet af de ti sæsoner. Det er alle specialiserede aftenskoler som husflidsforeninger, musikskoler, en foredragsforening og en aftenskole med fokus på levende historieformidling.

Seks skoler har i løbet af de ti sæsoner indimellem udbudt mellem et og fire grundlæggende fag som 'pop up-fag'. Det kan for eksempel være fag som 'Investering i værdipapirer', 'Kend din bil', 'Opfriskning af færdselsreglerne' eller 'Førstehjælpskursus'. Der er dog også enkelte af disse skoler, der har afprøvet sprogfag som 'Spansk for begyndere' og 'Spansk for let øvede'.

De resterende 13 aftenskoler har stabilt udbudt grundlæggende fag i alle ti sæsoner¹⁹. To af aftenskolerne er små flerfaglige aftenskoler. Resten af disse skoler er store flerfaglige aftenskoler.

- To af skolerne har samme antal kurser ved den første og den sidste måling.
- Fire skoler har nedgang i antallet af udbudte grundlæggende fag.
- Syv skoler har fået flere kurser inden for de grundlæggende fag.

De sidste syv skoler har således haft en øgning i antallet af grundlæggende fag i et sådant omfang, at det giver en vækst i det samlede udbud af grundlæggende fag i løbet af de ti sæsoner. Seks ud af de syv skoler har alle som minimum fordoblet deres udbud inden for fagtypen. En af aftenskolerne begyndte at udbyde grundlæggende fag i 2010/11 og havde ved sidste måling 13 kurser i grundlæggende fag i kataloget.

Den aftenskole, hvis fagudbud procentvis er vokset mest, er gået fra at udbyde 15 kurser i 2007/08 til at udbyde 48 kurser i grundlæggende fag i 2016/17. Den aftenskole, der udbød flest kurser i fagtypen ved den sidste registrering, havde 95 kurser i denne kategori.

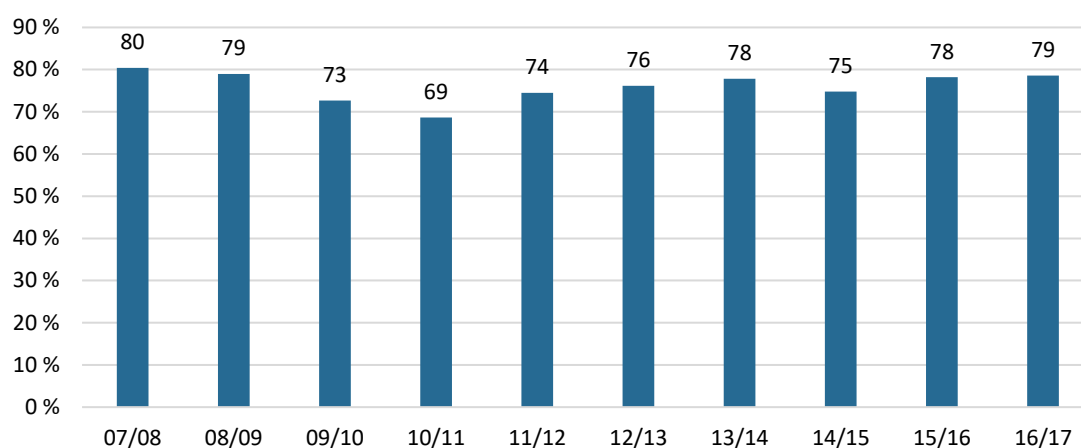
¹⁹ To af aftenskolerne begyndte først at udbyde grundlæggende fag i den fjerde registrerede sæson, men har stabilt siden da haft grundlæggende fag på programmet.

Fælles for skolerne, der har fået flere grundlæggende fag, er, at de er flerfaglige. To af dem er små flerfaglige, mens de fem andre er store flerfaglige. Disse fem skoler var blandt de største i undersøgelsen ved sidste registrering i 2016/17 og har haft en generel stigning i deres kursusudbud gennem de ti sæsoner.

De grundlæggende fag – udvikling i kursernes indhold

De grundlæggende fag er en blanding af den kategori, som i analysen fra 1998 blev kaldt sprog og en del andre færdighedsorienterede fag. Figur 20 viser, at sprogfagene udgør langt den største andel af fagene i denne kategori i hele perioden.

Figur 20: Sprogfagenes andel af de udbudte grundlæggende fag på de 28 aftenskoler (i pct.)

Figuren viser sprogfagenes andel (i pct.) af de grundlæggende fag. (n): 07/08:17, 08/09:22, 09/10:21, 10/11:24, 11/12:28, 12/13:28, 13/14:28, 14/15:26, 15/16:27, 16/17:26

De grundlæggende fag, aftenskolerne udbyder, som ikke er sprog, er blandt andet forberedende voksenundervisning (FVU), 'Dansk for ordblinde', 'Engelsk for ordblinde' og andre særlige tilbud til borgere med læse/skrivevanskeligheder.

Der er også en del tilbud om matematik og regning, ligesom grundlæggende økonomi og samfundsfag også er kategoriseret her. Desuden er der tale om kurser som yachtskipper, førstehjælp og et enkelt 'Naturfag'.

Som nævnt er det dog klart sprogfagene, der dominerer kategorien, og det er deres udvikling, der vil være i centrum i det følgende.

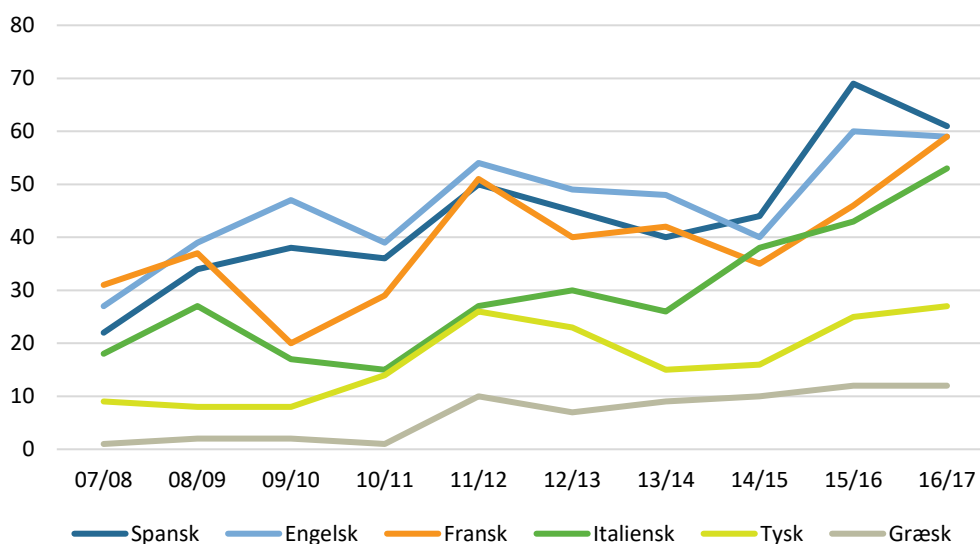
Sprogfagene

Samlet set er de grundlæggende fag en del af aftenskolernes DNA. Et af målene med påbuddet om undervisning til voksne i skoleloven af 1814 var, at borgere skulle være i stand til at læse dansk og kunne begå sig som aktive medborgere i det fremspirende demokrati. Sprogfagene kom til noget senere. En af civilsamfundets tidlige aftenskoleaktører var Studentersamfundets Aftenundervisning, som allerede fra 1883 udbød engelsk og snart efter tysk. Fra 1886 var de to sprogfag de største fag i studentersamfundets aftenundervisning (Eigaard et al 1987, 51). Sprogfagene blev således hurtigt centrale, og de to sprog var længe populære.

Ved undersøgelsen i 1998 var engelsk også det største sprogfag i aftenskolen med ca. en tredjedel af fagtilbuddet. Tysk var det næststørste sprogfag, men havde et fald i 'markedsandele' i løbet af den tiårige periode, de undersøgte, fra 17 til 12 pct. af de samlede sprogfag.

På de 28 skoler er antallet af sprogkurser steget fra 119 udbudte kurser i 2007/08 til 294 i 2016/17. Figur 21 viser, at engelsk på de 28 aftenskoler i denne undersøgelse fra sæson 2014/15 har vejet førstepladsen for spansk, som i sæsonen 2016/17 var det sprog med flest udbudte kurser. Spansk, engelsk og fransk, som er de tre største sprogfag, ligger dog meget tæt på hinanden. Det er interessant at se, at tysk som fag er helt nede på en femteplads efter italiensk, som er næsten lige så stort et fag som de tre største.

Figur 21: Udviklingen i antallet af kurser for de seks mest udbudte sprogfag fra 2007/08 til 2016/17 på de 28 aftenskoler

Figuren viser antallet af udbudte kurser for de seks sprogfag, der i sæsonen 2016/17 havde flest udbudte fag. (n): 07/08:17, 08/09:22, 09/10:21, 10/11:24, 11/12:28, 12/13:28, 13/14:28, 14/15:26, 15/16:27, 16/17:26

Ud over de seks største sprogfag er der gennem alle ti år aftenskolekurser i russisk og kinesisk, men resten af sprogfagene ser ud til at være langt mere nicheprægede og med meget få kurser. Arabisk og portugisisk/brasiliansk kunne se ud til at være fag, der er på vej ind i aftenskolerne lidt mere permanent.

Ud over de nævnte sprog har der på de 28 aftenskoler i løbet af de ti sæsoner været tilbud om kurser i dansk for udlændinge, polsk, japansk, latin, persisk, thai, finsk og tyrkisk.

Kurser til særlige målgrupper

Sprogfagene er ofte niveaudelte og rettet mod 'begyndere' eller 'øvede' eller kategorier som 'Tysk for "falske" begyndere'. I denne sammenhæng betragtes det dog ikke som særlige målgrupper. Inden for de grundlæggende fag er det som nævnt særligt de fag, der ikke er deciderede sprogfag, der er rettet mod særlige målgrupper. Men også enkelte engelskurser udbydes til særlige grupper. Det er både kurser til ordblinde og seniorer. I løbet af de ti sæsoner har en enkelt skole haft to sæsoner med engelsk til udviklingshæmmede.

De fleste af disse fag er gratis tilbud. Det bliver fremhævet enten i forbindelse med kursusbeskrivelsen: 'Gratis engelsk for ordblinde' eller som en særlig del af kataloget: 'Specialhøjskolen gratis fag - undervisning i dagtimerne.' Ligeledes er FVU et gratis uddannelses tilbud²⁰. Tabel 10 viser, at mellem 9 og 26 pct. af de grundlæggende fag på de 28 skoler er rettet mod særlige målgrupper i løbet af de ti sæsoner.

Tabel 10: Udvikling i udbuddet af grundlæggende hold for særlige målgrupper fra 2007/08 til 2016/17 på de 28 aftenskoler

Sæson	07/08	08/09	09/10	10/11	11/12	12/13	13/14	14/15	15/16	16/17
Antal skoler	17	22	21	24	28	28	28	26	27	26
Samlet antal udbudte grundlæggende kurser for særlige målgrupper (antal)	13	41	50	57	55	48	34	46	55	43
De målrettedes kursers andel af de samlede grundlæggende kurser(pct.)	9	18	25	26	17	18	14	18	16	12

Tabellen viser udviklingen i antallet af målrettede grundlæggende fag i hhv. tal og andel af de samlede grundlæggende fag.

²⁰ Denne undersøgelse tager ikke højde for tilrettelæggelsesformer eller de forskellige tilskudsordninger, som aftenskolerne benytter. Aftenskoleundervisning under folkeoplysningsloven skal som hovedregel udbydes med en vis egenbetaling. Der er dog undtagelser, ligesom aftenskolerne har mulighed for at udbyde kurser efter andre lovgivninger. For eksempel udbyder nogle af de store skoler som her forberedende voksenundervisning (FVU) efter 'Bekendtgørelse af lov om forberedende voksenundervisning og ordblindundervisning for voksne', hvorfor undervisningen kan tilbydes gratis.

Kapitel 4: Udviklingen i udbudte foredrag

Det kommunale tilskud til aftenskolernes aktiviteter varierer alt efter tilrettelæggelsesform. For kursusaktiviteterne er tilskuddet direkte knyttet til et fastsat løncirkulære²¹. For foredrag er der andre muligheder for tilskud:

”Aftenskolerne kan få tilskud til foredragsaktiviteter. I modsætning til lærer- og lederløn indgår løn til foredragsholdere ikke i løncirkulæret. Løndannelsen er derfor fri, og kommunerne kan selv vedtage regler for tilskud til foredrag. Ofte modtager aftenskolerne et tilskud pr. foredrag, der svarer til tilskud til seks almene undervisningstimer.”

Bjerrum og Thøgersen 2018, s.40

Tabel 11 viser, at der på de 28 aftenskoler er sket en stigning i antallet af udbudte foredrag over den tiårige periode undersøgelsen fokuserer på²². Ser man på de aftenskoler, der er repræsenteret med kataloger i både det første og det sidste aktuelle år, er der tale om en stigning på 18 pct. Ser man på antallet af foredrag pr. skole, er det tydeligt, at der i 2008/09 har være en ekstra satsning på foredrag, og sæsonen 2009/10 ligger også højt med 7,7 foredrag pr. skole. Ellers ligger det ret stabilt omkring 6 foredrag pr. skole pr. sæson.

Tabel 11: Udviklingen i antallet af udbudte foredrag fra 2007/08 til 2016/17 på de 28 aftenskoler

Sæson	07/08	08/09	09/10	10/11	11/12	12/13	13/14	14/15	15/16	16/17
Antal skoler	17	22	21	24	28	28	28	26	27	26
Antal foredrag samlet set	114	227	162	147	156	158	152	156	161	157
Antal foredrag i de 17 skoler	114	165	133	117	138	136	130	131	128	135
Antal foredrag pr. skole	6,7	10,3	7,7	6,1	5,6	5,6	5,4	6	6	6

Tabellen viser udviklingen i antallet af foredrag for hhv. undersøgelsens samlede kataloger og fra de 17 aftenskoler, der er repræsenteret af kataloger ved både den første og den sidste måling.

2018-undersøgelsen viser, at en tredjedel af aftenskolerne brugte foredrag som tilrettelæggelsesform i 2016 (se figur 22). For flere aftenskoler kan foredrag være en af måderne at opfylde aftenskolernes pligt til at skabe samfundsmæssig debat med debatskabende aktiviteter. Da materialet tager udgangspunkt i kursusatalogerne, har det imidlertid ikke været muligt at skelne mellem aftenskolernes almene foredrag og deres debatarrangementer.

²¹ Til eksempel var timelønnen for lærere ved udgangen af 2019 284,19 kr. i timen.

²² Foredrag er her behandlet som enkeltstående begivenheder. Flere aftenskoler tilbyder foredragsrækker som 'pakkeløsninger' (se senere). I det omfang, at foredragene fra pakkerne også udbydes som enkeltbegivenheder, er de medtaget her.

'Aftenskolerne - hvordan har de det?' viser, at foredrag i særlig grad bliver udbudt af de flerfaglige aftenskoler. Det gælder især de store flerfaglige skoler, hvor 72 pct. udbød foredrag i 2016. Blandt de små flerfaglige var der 36 pct., der i 2016 udbød foredrag, mens tallet var 11 pct. for de store et-faglige skoler og 3 pct. for de små et-faglige aftenskoler (Bjerrum og Thøgersen 2018, s 42).

Resultaterne af kategoriseringen af de 28 aftenskolers kataloger giver et lidt mere nuanceret billede. Kun tre skoler har slet ikke foredrag i løbet af de ti sæsoner²³. Det drejer sig om to store et-faglige skoler og en lille flerfaglig skole, hvilket stemmer fint overens med den landsdækkende undersøgelse. Resten af skolerne har i løbet af perioden haft mindst ét foredrag.

Undersøgelsen viser da også tydeligt, at de største skoler har en tendens til at have flest foredrag, men der ser ud til at være undtagelser. En af de store skoler har i perioden, hvor foredrag ellers generelt er stigende, nedprioriteret deres foredragsvirksomhed. Tre af skolerne har kun haft foredrag en enkelt sæson.

I den anden ende af skoletyperne adskiller en lille et-faglig skole sig fra mønsteret. Det er en foredragsforening og udbyder naturligt nok foredrag hvert år.

Der ser således ud til at være flere faktorer end størrelse og aftenskoletype, der spiller ind på udbuddet af foredrag. Nogle skoler fravælger helt denne tilrettelæggelsesform, andre bruger den sjældent, og en del af de store, flerfaglige skoler har et stort og varieret udbud.

De største foredragstyper

I forhold til kategoriseringen af foredrag er der brugt stort set de samme kategorier som i analysen af fagene. Dog med tilføjelse af kategorierne 'biografier' og 'naturvidenskab'²⁴. Det er interessant at se, at de største fagkategorier blandt kurserne – bevægelse, manuelle fag og grundlæggende fag – stort set ikke spiller nogen rolle i forhold til foredragsaktiviteterne. Ved den sidste tælling i 2016/17 var der ikke et eneste foredrag om bevægelse, et enkelt foredrag om 'Sandhed og løgn om pensionsopsparing', som er kategoriseret som et grundlæggende fag, og fire foredrag om manuelle fag.

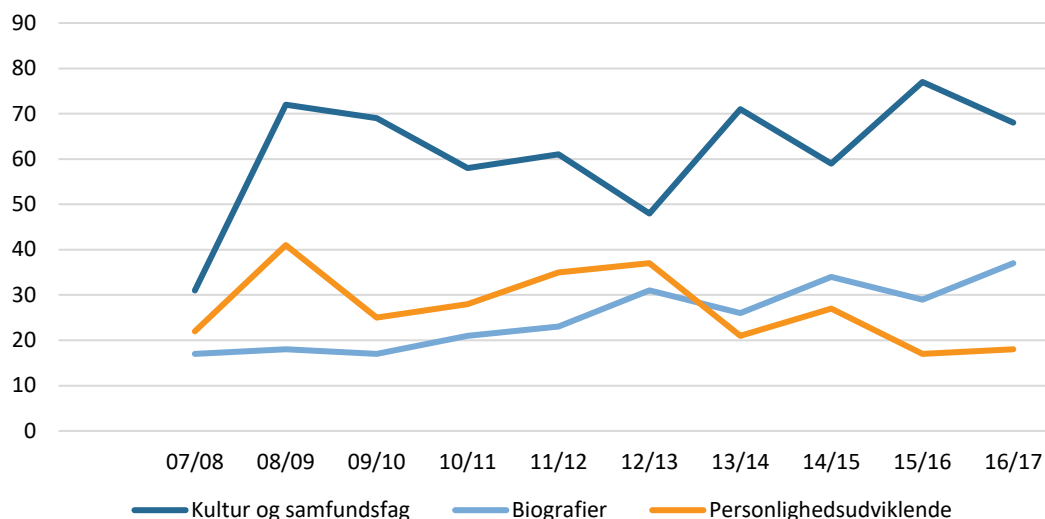
Figur 22 viser, at det især er emner inden for kultur- og samfundsfag, der udbydes som foredrag. Hvor der næsten ikke er nogen kurser inden for den fagtype, er det klart den største foredragskategori. Det er også denne fagkategori, der har været i størst vækst over de ti sæsoner. I 2016/17 er der således flere foredrag i denne kategori, end der er i de to næste kategorier (biografier og personlighedsudvikling) tilsammen.

²³ Forskellen kan skyldes, at denne undersøgelse kigger på aftenskolerne over tid, men også at der er aftenskoler, der i den landsdækkende undersøgelse skelner mellem deres debatskabende aktiviteter, hvilket ikke har været muligt i denne undersøgelse.

²⁴ Kategorien 'naturvidenskab' blev taget med, da det er et emne, som flere ønsker at sætte mere fokus på. Det er imidlertid tydeligt, at naturvidenskab som fagtype spiller en meget lille rolle for de 28 deltagende skoler. Samlet var der mellem tre og ti foredrag om naturvidenskabelige emner over de ti sæsoner.

Ser man på resultaterne fra undersøgelsen i 1998, ser tendenserne ud til at være en fortsættelse af en længere udvikling. I løbet af deres tiårige periode var det maks. 5 pct. af de udbudte fag, der var kultur og samfundsfag²⁵. Samtidig konstaterede de en stigning i antallet af disse fagtyper, der blev udbudt som foredrag eller foredragsrækker, fra 60 pct. i 1987/88 til 80 pct. i 1996/97 (Løvgreen et al 1998, 86).

Figur 22: Udviklingen i antallet af udbudte foredrag inden for de tre største foredragstyper fra 2007/08 til 2016/17 på de 28 aftenskoler

Figuren viser udvikling i antallet af foredrag for de tre største foredragstyper. (n): 07/08:17, 08/09:22, 09/10:21, 10/11:24, 11/12:28, 12/13:28, 13/14:28, 14/15:26, 15/16:27, 16/17:26

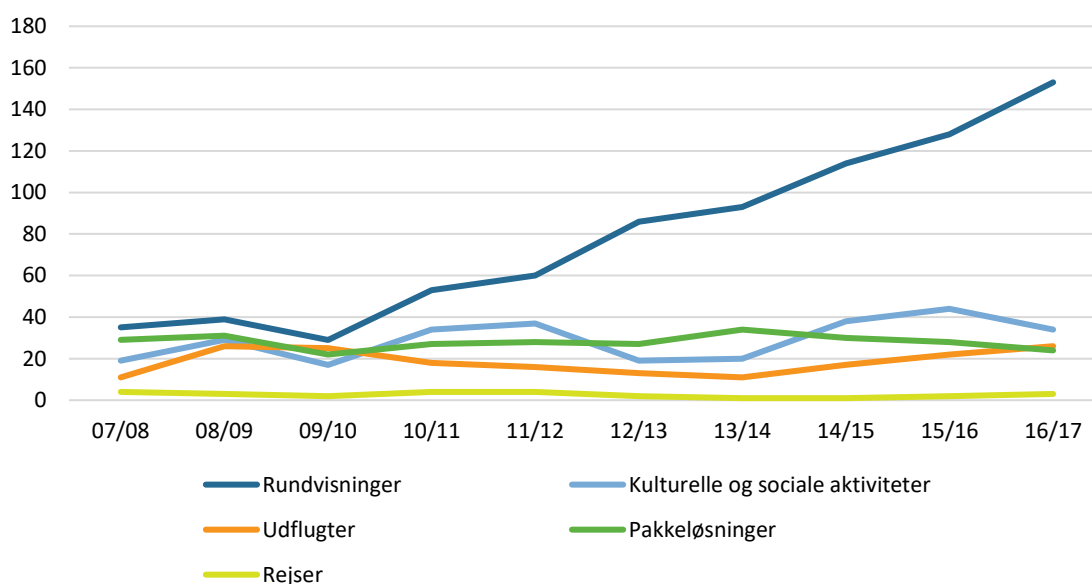
Det peger således på, at foredrag i de fleste aftenskoler bruges til at sætte fokus på andre emner end dem, der er kurser i. Ser man på de et-faglige aftenskoler, er der dog en tendens til, at foredragene derimod ofte understreger deres faglige profil. Således er de enkelte foredrag, der er afholdt i en aftenskole med fokus på vævning, i høj grad knyttet op til aktiviteten med titler som 'Foredrag om tekstiler/vævning i Indien', 'Gobelin, billedtæpper og vævetæpper – foredrag ved Nana Nissen' og 'Foredrag med Sanne Ransby' (billedvæver). Det er en tendens, man kan se ved de øvrige et-faglige aftenskoler.

²⁵ Deres definition af kategorien var: 'Samfund og kunst, litteratur, historie, geografi' (Løvgreen et al 1998, 86)

Kapitel 5: Udviklingen i aftenskolernes øvrige aktiviteter

Ud over kurser og foredrag udbyder aftenskolerne flere forskellige aktiviteter. De har frihed til at planlægge deres tilskudsberettigede undervisning på forskellig vis samt at tilbyde aktiviteter, der slet ikke er tilskudsberettiget. Dette kapitel har ikke fokus på, hvorvidt aktiviteterne er tilskudsberettigede eller ej, men på aftenskolernes øvrige undervisningsformer/metoder. I forbindelse med kortlægningen af de 28 skolars kataloger blev rundvisninger, kulturelle/ sociale aktiviteter, udflugter, pakkøløsninger og rejser således særskilt registreret. Nedenfor behandles aktiviteterne enkeltvis.

Figur 23: Udviklingen i antallet af udbudte 'øvrige aktiviteter' i de 28 aftenskoler

Figuren viser udviklingen i antallet af annoncerede aktiviteter inden for rundvisninger, kulturelle og sociale aktiviteter, udflugter, 'pakketilbud' og rejser. (n): 07/08:17, 08/09:22, 09/10:21, 10/11:24, 11/12:28, 12/13:28, 13/14:28, 14/15:26, 15/16:27, 16/17:26

Rundvisninger

Som figur 23 ovenfor viser, er det især rundvisninger, der har oplevet et stigende udbud i perioden. En rundvisning er i kategoriseringen defineret ved, at aktiviteten foregår i den by, man er i, hvor deltagerne mødes og vises rundt. Ofte kombineres rundvisninger med mad og drikke på en kro, cafe eller lignende, som indgår på ruten. Kategorien kan både indeholde naturoplevelser som 'Nattergaletur', byvandring eller rundvisninger på kultursteder som DR-byen, Operaen, Christiania eller lignende.

Igen er der stor forskel fra skole til skole i forhold til aktiviteterne. 19 af skolerne har slet ikke rundvisninger. Langt de fleste af de øvrige skoler har sporadisk en rundvisning eller to i løbet af perioden. Den store vækst i rundvisninger skyldes især, at to store flerfaglige aftenskoler har udviklet intensivt på konceptet. Den ene af skolerne er i perioden gået fra 17 til 40 udbudte rundvisninger og den anden er gået fra 10 til 109 udbudte rundvisninger ved den sidste opgjorte sæson.

Tabel 12: Udvikling i antal af udbudte rundvisninger på de 28 aftenskoler

Sæson	07/08	08/09	09/10	10/11	11/12	12/13	13/14	14/15	15/16	16/17
Antal skoler	17	22	21	24	28	28	28	26	27	26
Samlet antal rundvisninger	35	39	31	53	60	85	93	114	128	153
Udvikling for de 17 skoler	35	39	29	53	60	86	93	114	128	153

Tabellen viser udviklingen i antallet af rundvisninger for hhv. undersøgelsens samlede kataloger og fra de 17 aftenskoler med kataloger for både det første og det sidste år.

Der ser således ud til at være gode udviklingsmuligheder for andre aftenskoler for denne type af aktiviteter. Som rundvisninger er defineret i denne undersøgelse, er det nok særligt større byer, der har et potentiale her. Mødes man ved aftenskolen og i samlet flok rejser et andet sted hen (f.eks. til en anden by), er aktiviteten i denne undersøgelse defineret som en udflugt i stedet (se mere om kategoriseringerne i bilag 1).

Kulturelle og sociale aktiviteter

Kulturelle og sociale aktiviteter dækker over aktiviteter, hvor det sociale er i fokus. Det kan være aktiviteter i forbindelse med skolens generalforsamling eller ved kursistvalg til bestyrelsen. Kategorien dækker også aktiviteter som julearrangementer, fællessang, vild med dans, vild med sang eller andre arrangementer, hvor det sociale og ikke undervisningen er i centrum. Desuden er der i denne kategori teateraftener og koncerter, men også debatcaféer og hyggearrangementer.

Tabel 13: Udvikling i antal af udbudte kulturelle og sociale aktiviteter på de 28 aftenskoler

Sæson	07/08	08/09	09/10	10/11	11/12	12/13	13/14	14/15	15/16	16/17
Antal skoler	17	22	21	24	28	28	28	26	27	26
Samlet antal kulturelle og sociale aktiviteter	19	32	26	38	41	25	27	45	54	40
Udvikling for de 17 skoler	19	29	17	34	37	19	20	38	44	34

Tabellen viser udviklingen i antallet af kulturelle og sociale aktiviteter for hhv. undersøgelsens samlede kataloger og fra de 17 gennemgående aftenskoler.

Hovedparten (18) af de deltagende aftenskoler udbyder denne type aktiviteter. Det er dog klart, at det ikke er en kerneydelse for skolerne. Mange af aktiviteterne her fungerer mere som 'støttefunktioner' eller det 'særlige lille ekstra' til aftenskolernes kursister. Den aftenskole, der sammenlagt har udbudt flest af disse tilbud gennem de ti sæsoner, er en lille et-

faglig aftenskole, som samlet har haft 69 kulturelle og sociale aktiviteter. De har haft mellem fire og ti pr. sæson.

Sammenlagt har der været en stigning i udbuddet af aktiviteterne, men igen kan en enkelt skoles tiltag påvirke meget, da tallene sammenlagt er små. Således skyldes den samlede stigning blandt andet, at en stor flerfaglig aftenskole er gået fra 0 til 16 kulturelle og sociale aktiviteter. De fleste af disse aktiviteter skyldes to nye tiltag: I sæsonen 2015/16 oprettede de 1) seniorhøjskole og 2) cafésøndag (moderne debat for kvinder). De to initiativer er registreret for hver syv arrangementer ved den sidste registrering i 2016/17.

Udflugter

En udflugt er i denne undersøgelse defineret ved, at man tager afsted til aktiviteten med bus/tog i samlet flok til f.eks. en anden by, men uden overnatning.

I alt 17 af aftenskolerne har udbudt en eller flere udflugter i løbet af de ti sæsoner undersøgelsen har fokus på. Det er både store og små skoler, specialskoler og flerfaglige skoler, der arrangerer udflugter. Ligeledes er alle fire aftenskoletyper repræsenteret blandt de aftensskoler, som ikke arrangerer udflugter i de ti sæsoner. Forklaringen på forskellene skolerne imellem må således skyldes andet end skolestørrelse og skoletype og kan ikke umiddelbart forklares af resultaterne i denne undersøgelse.

Tabel 14: Udvikling i antallet af udbudte udflugter på de 28 aftensskoler

Sæson	07/08	08/09	09/10	10/11	11/12	12/13	13/14	14/15	15/16	16/17
Antal skoler	17	22	21	24	28	28	28	26	27	26
Samlet antal udflugter	11	28	32	34	35	24	16	23	28	32
Udvikling for de 17 skoler	11	26	25	18	16	13	11	17	22	26

Tabellen viser udviklingen i antallet af udflugter for hhv. undersøgelsens samlede kataloger og fra de 17 gennemgående aftensskoler.

Som tabel 14 viser, har antallet af udbudte udflugter været svingende fra sæson til sæson, men dog med en samlet stigning. Som ved både rundvisninger og kulturelle og sociale aktiviteter er det samlede aktivitetsniveau relativt lavt, og udviklingen hos en enkelt større spiller kan have stor betydning for det samlede billede. Således kan det spores i tallene, at en af de store flerfaglige skoler er gået fra 0 til 19 udflugter pr. sæson, hvor både udflugter til kirker, restauranter, museer, Bakken og lignende udbydes. En anden stor flerfaglig skole har i samme periode neddroset antallet af udflugter fra ti udflugter i sæsonen 08/09 og 13 i 09/10 til blot en enkelt udflugt i sæsonen 2016/17.

En tredje stor flerfaglig skole har kun udbudt udflugter et enkelt år. I sæsonen 2010/11 havde de til gengæld ti udflugter. Alle disse udflugter havde Nationalpark Thy som rejse-

mål. Således kan etableringen af nationalparken i 2010 konkret spores i aftenskolens aktiviteter. Et lignende eksempel på, at nye seværdigheder skaber aktivitet, ses i mindre målestok i katalogerne i 2013/14, hvor tre af aftenskolerne hver har en udflugt til Den Blå Platanet, der åbnede i 2013.

Pakkeløsninger

'Pakkeløsninger' er i kategoriseringen defineret ved, at der betales samlet for flere aktiviteter, der ellers ofte ville stå alene. Det kan eksempelvis være en pakkeløsning, hvor der betales for to foredrag, én rundvisning og frokost. Andre skoler arrangerer foredragsrækker, hvor man betaler for ti foredrag hen over efterår eller forår.

I alt ni af de 28 deltagende aftenskoler har i løbet af de ti sæsoner udbudt, hvad der her er blevet kategoriseret som pakkeløsninger. Alle ni skoler er store flerfaglige skoler. Her ser der således ud til at være markant forskel aftenskoletyperne imellem. Det er dog ikke alle de store flerfaglige skoler, der udbyder 'pakker'.

Foredragsrækker, som eventuelt kombineres med kaffe/the, er blandt de mest udbredte pakker, som aftenskolerne sælger²⁶. Det er både 'seniorhøjskoler', 'kirkehøjskoler', 'Kultur-rækken' og 'Mandagstræf' m.m., der indgår i denne kategori.

Tabel 15: Udvikling i antallet af udbudte pakkeløsninger på de 28 aftenskoler

Sæson	07/08	08/09	09/10	10/11	11/12	12/13	13/14	14/15	15/16	16/17
Antal skoler	17	22	21	24	28	28	28	26	27	26
Samlet antal pakkeløsninger	16	23	17	25	30	23	29	18	31	23
Udvikling for de 17 skoler	16	18	10	16	16	13	19	15	13	9

Tabellen viser udviklingen i antallet af pakkeløsninger for hhv. undersøgelsens samlede kataloger og fra de 17 aftenskoler, der er repræsenteret med kataloger ved både første og sidste registrering.

Pakkerne kan dog også være koblet til gåture, koncerter, ølsmagning eller museumsbesøg. Antallet af pakkeløsninger er samlet steget i løbet af de ti udvalgte sæsoner, når alle aftenskolerne inkluderes. Ser man på de 17 aftenskoler, der er repræsenteret med kataloger for både første og sidste år, har de haft et lille fald i antallet af udbudte pakkeløsninger.

²⁶ På mange af aftenskolerne er det muligt at udvælge og betale for foredragene enkeltvis. Er det tilfældet, er foredragene også talt i kategori 'foredrag'. Hvis aktiviteterne kun kan købes som pakkeløsninger, er de kun talt med i denne kategori.

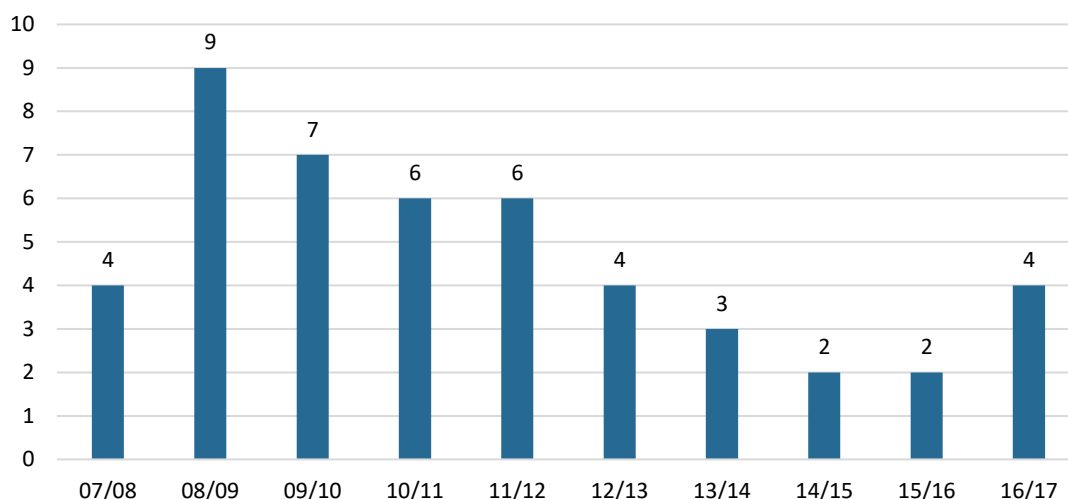
Rejser

Rejser er i kategoriseringen defineret ved udflugter, hvor der er overnatninger. Rejser kan foregå i Danmark, men er ofte rejser til udlandet som en tur til Berlin eller anden storby. I løbet af undersøgelsens ti sæsoner har ni af de 28 aftenskoler haft en eller flere rejser på programmet. Det er dog tydeligt, at det er en mindre del af deres aktivitet. De fleste af de ni skoler har udbudt en til to rejser om året. En enkelt skole har dog nogle sæsoner haft et bredere udbud med op til fem rejser.

Alle rejserne er kulturrejser. En aftenskole har primært udbudt operarejser som 'Opera Tosca i Berlin - 3 dage' eller 'Opera og julemarked i Hamborg'. Andre har sat fokus på 'Kulturrejse til Dresden', 'Vinrejse til Alsace' eller 'Sort sol i marsken'.

Rejserne går typisk til Europa. Bortset fra en aftenskole, der i 2016/17 havde en kulturrejse til det tidligere Vestindien på programmet.

Figur 24: Udviklingen i antallet af udbudte rejser fra 2007/08 til 2016/17 på de 28 aftenskoler

Figuren viser udviklingen i antallet af rejser i perioden 2007/08-2016/17. (n): 07/08:17, 08/09:22, 09/10:21, 10/11:24, 11/12:28, 12/13:28, 13/14:28, 14/15:26, 15/16:27, 16/17:26

Kapitel 6: Aftenskoletypernes fagudvikling – fire cases

Rapportens resultater har vist, at der er stor forskel på udviklingen i udbudte fag og aktiviteter på tværs af aftenskoler og aftenskoletyper. Allerede den landsdækkende undersøgelse pegede på centrale forskelle i både størrelse, den geografiske placering, samt i hvorvidt aftenskolen primært ledes af frivillige eller ansatte medarbejdere. Resultaterne i kategoriseringen af de 28 aftenskolers kataloger understreger forskellene typerne imellem. Ved sidste sæson i 2016/17 udbød de store flerfaglige aftenskoler 2.803 kurser i alt. Til sammenligning udbød de tre andre aftenskoletyper tilsammen 183 kurser.

Med forskellen skolerne imellem og en overrepræsentation af de store flerfaglige aftenskoler kommer den største aftenskoletype let til at fylde meget i undersøgelsen. Hver skole og skoletype er imidlertid interessant i sig selv. For at nuancere billedet beskriver dette kapitel derfor en case fra hver af de fire aftenskoletyper. Ud over skoletype har kriterierne for udvælgelse af de fire skoler været forskellig geografisk placering, ligesom der er valgt skoler, der er medlem af forskellige oplysningsforbund.

En lille et-faglig aftenskole

Stor et-faglig aftenskole	Stor flerfaglig aftenskole
Lille et-faglig aftenskole <ul style="list-style-type: none">• Oplysningsforbund: Medlem af Fora• Antal fagkategorier: 1-2 fagkategorier i løbet af perioden• Kurser totalt – udvikling: Fra 9 kurser i 2008 til 10 kurser 2017• Foredrag: Ingen i perioden	Lille flerfaglig aftenskole

Aftenskolen er som 32 pct. af de små et-faglige aftenskoler på landsplan tilknyttet et landsdækkende oplysningsforbund her i form af Fora. I 2016 fyldte aftenskolen 160 år. Det er en medlemsbaseret forening, der har lokaler på en folkeskole.

Aftenskolen har i perioden fra 2007/08 til 2016/17 mellem en til to fagkategorier repræsenteret i sit kursusudbud. De manuelle fag er centrale for skolen, men katalogerne viser, at også madlavning og gastronomi er repræsenteret fra 2013 til 2015. Ud over kurserne er en central aktivitet, at de hver onsdag har åbne værksteder og mødes i skolens lokaler for sløjd, billedkunst og hjemkundskab.

Kigger man katalogerne for aftenskolen igennem, er det totale fagudbud samlet steget fra ni til ti forskellige fag fra den første sæson til den senest registrerede. Opsving sås i perioden 2010 til 2013 med henholdsvis 15, 18 og 15 udbudte kurser pr. sæson. Eksempler på kurser er blomsterbinding, pileflet, broderi, syning og strik. Gennem perioden ses stor udskiftning af fag, hvor nytillkomne fag ofte er variationer over samme tema. Blandt andet havde skolen i perioden fra 2008/09 til 2016/17 otte forskellige typer strikkekurser, som dogmestrik, tunesisk strik, indstriking af perler og strik med perler.

Skolen har ikke afholdt foredrag i de ti aktuelle sæsoner, men derimod udflugter og sociale og kulturelle arrangementer i form af juleafslutning, skovture, besøg på museum eller tur til Den Gamle By i Aarhus.

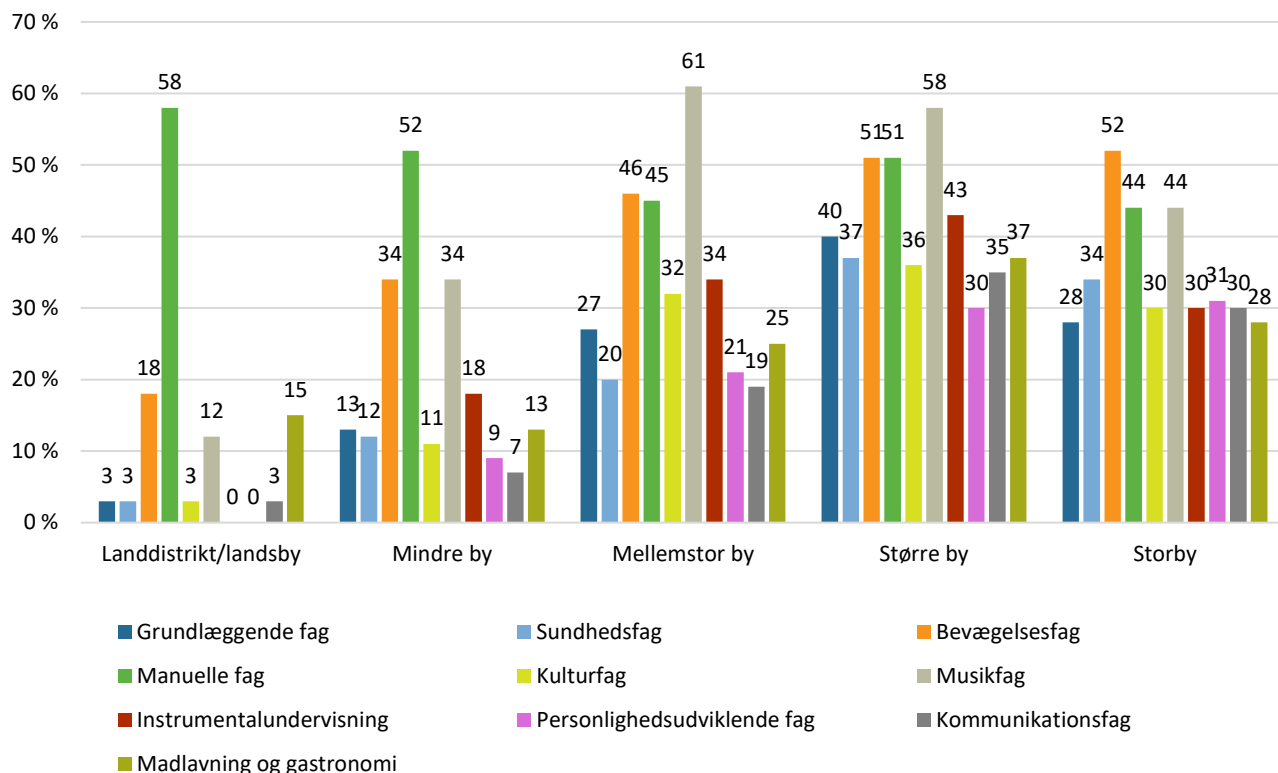
Som beskrevet ovenfor er de specialiserede skolars foredrag ofte rettet mod det, der er skolens centrale tema. I denne aftenskole er det samme gældende for deres udflugter. Det er særligt ture, der sætter fokus på husflid eller (gammelt) håndværk i en eller anden form som 'Udflugt til hornfabrikken Bøvlingbjerg og kulturcentret Tuskær' eller 'Besøg læderi og køb af materialer'. Samlet set er antallet af udflugter gået fra to i 2007/08 til fire i 2016/17, mens antallet af kulturelle og sociale aktiviteter er faldet fra tre til to i samme periode.

Denne aftenskole er således et fint eksempel på en af de mange små et-faglige aftenskoler i landet, som ifølge den landsdækkende undersøgelse oftest har manuelle fag eller musik som deres samlende aktivitet. Enkelte har bevægelse, men der er ikke en eneste af de små et-faglige aftenskoler, der har angivet, at de har grundlæggende fag.

Hvor der samlet set er sket en centralisering i udbuddet af aftenskoleaktiviteterne i løbet af de sidste tyve år, viser 2018-undersøgelsen, at de små et-faglige aftenskoler stadig er i stand til at skabe lokalt engagement og tilslutning. Over halvdelen af disse skoler har overvejende deres aktiviteter i landdistrikter eller mindre byer (Bjerrum og Thøgersen 2018, 23). Figur 25 viser således, at den fagtype, der er mest tilgængelig i både landsbyer og mindre byer, er de manuelle fag. Det skyldes de mange et-faglige aftenskoler med husflid som speciale. Det kan således se ud til, at de små et-faglige skoler udfylder en særlig rolle i forhold til en geografisk spredning af folkeoplysningen.

Andre undersøgelser har vist, at et-faglige aftenskoler med en høj grad af faglig specialisering formår at have et stort opland og trækker folk fra by til land for at dyrke aktiviteten (Thøgersen og Bjerrum 2018).

Figur 25: Udbud af fagtyper fordelt på geografi – 2018-undersøgelsen (i pct.)

Figuren viser aftenskolernes fagudbud, fordelt på hvilke lokalområder aftenskolens aktiviteter overvejende foregår i. n = 372 i alt (33 aftenskoler har hovedsageligt aktiviteter i landdistrikter (under 500 indbyggere), 86 i mindre byer (500-4.999 indbyggere), 94 i mellemstore byer (5.000-19.999 indbyggere), 95 i større byer (20.000-99.999 indbyggere) og 64 i storbyer (mindst 100.000 indbyggere)). (Kilde: Bjerrum og Thøgersen 2018)

En stor et-faglig aftenskole

<p>Stor et-faglig aftenskole</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oplysningsforbund: Medlem af DOF • Antal fagkategorier: 2-3 fagkategorier • Kurser totalt – udvikling: Fra 27 kurser i 2007/08 til 20 kurser i 2016/17 • Foredrag: Ingen i perioden 	<p>Stor flerfaglig aftenskole</p>
<p>Lille et-faglig aftenskole</p>	<p>Lille flerfaglig aftenskole</p>

Denne store et-faglige aftenskole er ligesom 52 pct. af denne aftenskoletype tilknyttet et landsdækkende oplysningsforbund her i form af DOF. De store et-faglige aftenskoler har over 100 tilskudsberettigede timer om året med et gennemsnit på 637 tilskudsberettigede undervisningstimer i 2016. Aftenskoletyperne er defineret ud fra skolernes egen indberetning om deres aktiviteter fordelt på fagtyper i 2016. Det vil sige, at der i andre år kan være flere fagtyper repræsenteret. For denne aftenskole gælder det, at skolen gennem de ti sæsoner har fag inden for to til tre fagkategorier, hvor instrumentalundervisning, musiske fag

og personlighedsudviklende fag er repræsenteret. Gennem perioden er det totale fagudbud faldet fra 27 forskellige kurser i 2007/08 til 20 i 2016/17.

I dette tilfælde betyder nedgangen i udbud af kurser ikke nødvendigvis en nedgang i aktiviteter og undervisningstimer. Aftenskolens primære fagområde er instrumentalundervisningen. Instrumentalundervisning udgør ca. to tredjedele af de udbudte kurser. Her er et fag registreret efter omtalen og ikke efter, hvor mange kursister de i sidste ende tiltrækker. I sæsonen 2016/17 blev der således udbudt, hvad der i denne undersøgelse er kategoriseret som tre klaverfag. Det betyder, at der i kataloget er introduceret tre klaverlærere, som kursisterne derefter kan lave aftaler med. De tre klaverlærere, der introduceres i denne sæson, er tilgængelige på alle hverdage.

Ser man blot på antallet af 'kurser' eller klaverlærere, er det et fald fra seks lærere i sæsonen 2007/08 til de tre ved sidste måling. Men i 2007/08 havde kun én af lærerne åbent for aftaler på alle hverdage. Ellers var de tilgængelige en-to dage. Det betyder, at nedgangen i antallet af kurser, som de er talt her, ikke nødvendigvis betyder en nedgang i kapaciteten. Ligeledes kan det ud fra katalogerne ikke vurderes, hvor megen aktivitet instrumentalundervisningen genererer. Der kan være tale om alt fra én undervisningstime til fuld tid til alle tre lærere.

I instrumentalundervisningen er det særligt fag som klaver, guitar og kor, som fylder. De andre fag i kategorien er mere flygtige og udbydes kun i dele af perioden. Eksempelvis udbydes harmonika og saxofon de første seks år, men stopper herefter. Ukulele udbydes for første gang i sæsonen 2012/2013, men stopper allerede efter to år for så at blive udbudt igen i 2016/2017.

I kategorien musikfag, der er aftenskolens næststørste kategori, er kursusudbuddet nogenlunde konstant. I 2007/08 udbydes fem musikfag og i 2016/17 blev der udbudt seks. Det højeste antal kurser, der udbydes i denne kategori, er otte, og det er i de to sidste registrerede sæsoner. Kategorien er præget af fag, der opstår og forsvinder igen, selvom 'samspil', og 'mandagskoret' indgår i næsten alle sæsoner i perioden. I 2009 starter et gospelkor (forløber i to år) og et cabaretkor (forløber i ét år). I 2014 starter et kor for patienter med sygdommen KOL, som fortsat var på programmet ved sidste registrering.

Mellem 2007 og 2011 udbyder aftenskolen også personlighedsudviklende fag. I et enkelt år er det kreativ coaching, et personlighedsudviklende fag der benytter både musik, maleri og digtning. Derudover har aftenskolen faget afspænding, der ved hjælp af undervisning i at give slip på kroppen skulle føre til mindre nervøsitet og spænding i kroppen.

Aftenskolen udbyder ingen foredrag, rundvisninger, udflugter, rejser, pakkedninger eller arrangerer sociale aktiviteter i løbet af perioden i deres kataloger.

Denne aftenskole er således et eksempel på de store et-faglige aftenskolers profil på landsplan, hvor meget få aftenskoler (4 pct.) har grundlæggende fag, hver fjerde har bevægelse,

30 pct. har manuelle fag og 36 pct. blandt de store et-faglige skoler svarer, at de har musikfag. Desuden viser gennemgangen af katalogerne, at musikfagene er meget stabile på de aftenskoler, hvor der udbydes musik. Blandt de skoler, der har musik, har tre skoler samme antal kurser ved første og sidste måling, ni skoler har færre fag og syv skoler har flere musikfag ved sidste registrerede sæson.

En lille flerfaglig aftenskole

Stor et-faglig aftenskole	Stor flerfaglig aftenskole
Lille et-faglig aftenskole	Lille flerfaglig aftenskole <ul style="list-style-type: none"> • Oplysningsforbund: Nej • Antal fagkategorier: 3-5 fagkategorier • Kurser – udvikling: Fra 28 kurser i 2007/08 til 25 kurser i 2016/17 • Foredrag total – udvikling: Fra 6 foredrag i 2007/08 til 4 foredrag i 2016/17

Denne lille flerfaglige aftenskole er etableret i 1968 og svinger i undersøgelsesperioden mellem at udbyde kurser inden for tre til fem fagkategorier. Aftenskolen er ikke medlem af et landsdækkende oplysningsforbund, hvad der ellers er kendetegnende for to tredjedele af denne type aftenskole. Aftenskolen er medlemsbaseret. På landsplan er det 52 pct. af de små flerfaglige aftenskoler, der svarer, at de har medlemmer. Det er den aftenskoletype, hvor færrest skoler har medlemmer (Bjerrum og Thøgersen 2018, 85).

Aftenskolen har aktiviteter forskellige steder som på den lokale skole, den lokale kirke og et lokalt aktivitetscenter.

De tre fag, der samlet set er størst i undersøgelsen af katalogerne, er også centrale for denne aftenskole. Bevægelsesfag og manuelle fag er repræsenteret hvert år, og der er klart flest udbudte kurser inden for bevægelsesfag. Her er det især Qi Gong og Thai Chi, der står stærkt gennem alle årene.

Der er sket et fald i de manuelle fag i aftenskolen fra otte til tre kurser. De sidste tre manuelle kurser har været stabilt udbudt siden sæsonen 2011/12. Sidste kategori er de grundlæggende fag, hvor aftenskolen har haft et tilbud om 'Senioruniversitetet' i kataloget fra 2011 og frem²⁷.

De to andre fagtyper, der har været repræsenteret i perioden, er IT og kommunikation, hvor der sidste gang i 2010/11 blev udbudt 'EDB for begyndere', og musik, hvor de indtil

²⁷ I programbeskrivelsen fra sæson 2018/19 fremgår det, at senioruniversitetet har eksisteret siden 1994, men det har ikke fremgået af katalogerne før 2011/12. 'Senioruniversitetet er noget for dem, der har tid og lyst til at bruge en formiddag om ugen til at opfriske sin viden og indsigt inden for kulturhistoriske og naturvidenskabelige emner i selskab med andre ligesindede, modne mennesker. I Værløse oprettedes senioruniversitetet i 1994. Senioruniversitetets efterårsprogram kan fås ved henvendelse til aftenskolens kontor.'

sæsonen 2015/16 havde et 'Kom og syng med'-hold. Samlet set er kursusudbuddet faldet fra 28 til 25 fag i årene fra den første talte sæson til den sidste.

Aftenskolen udbyder foredrag inden for to til fire forskellige kategorier i løbet af undersøgelsesperioden. Her er skiftevis biografier, naturvidenskab, madlavning og gastronomi, kulturforedrag, musik, sundhed og bevægelse repræsenteret. Foredrag omkring kultur og samfundsfag er repræsenteret i hele perioden og omhandler blandt andet foredrag om hof-fet, 2. Verdenskrig og 'Store kvinder i dansk politik'. Det samlede antal af foredrag varierer fra fire til seks foredrag pr. sæson.

Skolen har derudover udflugter, rundvisninger samt kulturelle og sociale aktiviteter. Udflugter udgøres af en årlig sommertur til f.eks. Stevns, Frederiksborg Slot, Møn eller Holmegaards glasværk. På nær to sæsoner udbydes én udflugt hver sæson. Rundvisninger er blevet udbudt siden 2009, og der har siden da været tilbud om mellem tre-otte ture hvert år. Eksempler herpå er rundvisning i Tivoli, Bakken, på forskellige hoteller samt byvandring ved Nørreport og Rosenborgkvarteret.

Aftenskolen har derudover hvert år mellem en og to sociale aktiviteter, hvor omdrejningspunktet for eksempel har været vild med dans, græsk tema med mad og dans samt russisk musik eller harmonika som afslutning på årets generalforsamling. Der bliver lagt vægt på det sociale som udflugter og rundvisninger, og udbuddet af kurser er rimeligt konstant.

En stor flerfaglig aftenskole

Stor et-faglig aftenskole	Stor flerfaglig aftenskole <ul style="list-style-type: none">• Oplysningsforbund: Medlem af FOF• Antal fagkategorier: 11 fagkategorier• Kurser total - udvikling: 389 i 2007/08 til 613 fag i 2016/17• Foredrag total – udvikling: 44 i 2007/08 til 26 i 2016/17
Lille et-faglig aftenskole	Lille flerfaglig aftenskole

92 pct. af de store flerfaglige aftenskoler er medlem af et af de fem landsdækkende oplysningsforbund. Det er også tilfældet for denne aftenskole, som er medlem af FOF. Aftenskolen kurser spænder vidt og alle 11 kategorier er repræsenteret i den tiårige periode fra 2007/08 til 2016/17.

Skolen er en af de aftenskoler, der bidrager væsentligt til den generelle vækst i de 28 aftenskolers udbud af kurser gennem de ti sæsoner. Det er den aftenskole blandt de 28 deltagende skoler, der har haft den største stigning i antallet af udbudte kurser i den aktuelle

periode. Kursusudbuddet er samlet steget med 58 pct. Generelt ses en stigning af kurser inden for syv ud af de i alt 11 forskellige fagtyper gennem den tiårige periode. Der ses mindre til moderate fald i de resterende fire fagkategorier.

Den største fagkategori gennem perioden er bevægelsesfag, hvorunder især yoga, pilates og svømning fylder. Den generelle stigning i kursusudbuddet skyldes blandt andet stigningen inden for denne kategori, som stiger fra 135 kurser til 262 forskellige kurser i perioden. Hver sæson tilbydes nye kursustyper, hvor der blandt andet i 2015 blev udbudt et kultur-fag omkring store danske digtere, mens også hækling for begyndere kom på programmet i 2015.

Aftenskolen arbejder aktivt med segmentering af kurserne. Kurserne er ofte målrettet forskellige grupper. Herunder både niveaumæssigt ift. begynder, fortsættere og øvede inden for blandt andet engelsk, foto og hækling. Der udbydes også dansk og matematik for ordblinde. Flere hold som pilates, yoga og varmtvandstræning henvender sig til forskellige målgrupper. Herunder blandt andet mænd, børn, kræftramte, osteoporoseramte, brystopererede og udviklingshæmmede. Udviklingshæmmede tilbydes både kreative og musiske hold i form af hhv. strikkekursus, musik og rytmik. Også bevægelsesfag som dans, ridning og svømning findes som hold, der er målrettet udviklingshæmmede.

Gennem perioden er udbudt én rejse, hvor turen i 2016 gik til Tyskland med temaet 'I Martin Luthers fodspor'. Men inden for foredrag, udflugter og kulturelle og sociale aktiviteter ses ligesom med fagene en stor variation i tilbuddene.

Inden for foredrag er skolen repræsenteret inden for ti af de 13 kategorier, hvor nye foredrag kommer til hvert år. Især er sundhed, biografier, kultur og personlighedsudviklende temaer store foredragskategorier på aftenskolen. Samlet set falder udbuddet af foredrag dog fra 44 foredrag i 2007/08 til 26 i 2016/17.

Der tilbydes i gennemsnit én udflugt pr. sæson med ture til blandt andet museer som Koldinghus og Aros i Aarhus eller naturudflugter efter sort sol Kun én rundvisning er oprettet i perioden. Kulturelle og sociale aktiviteter går fra 0 til 16 tilbud i perioden. Disse tiltag udgøres blandt andet af en seniorhøjskole, maratonsang og moderne cafédebat for kvinder, der forløber over flere søndage.

Aftenskolen repræsenterer således de store flerfaglige skoler med bred variation i fagtyper. Det er også især på disse skoler, man finder de hold, der er målrettet særlige grupper, hvilket hænger godt sammen med, at de har kapaciteten til at prøve at nå flere målgrupper, og at det i høj grad er denne skoletype, der mener, at det er naturligt, at aftenskolerne skal tage et samfundsmæssigt ansvar²⁸.

²⁸ Samlet set er der 15 pct. af aftenskolerne, der mener det er naturligt, at aftenskolerne bidrager til at løse kommunale opgaver. Fordelt på skoleform er det særligt de store flerfaglige skoler, der ser sig selv i den rolle. 31 pct. af de store flerfaglige skoler ser det således som en naturlig del af deres arbejde.

Kapitel 7: Afrunding og perspektivering

Casestudiet af de 28 aftenskoler viser et stort og varieret aktivitetsudbud. For kurser er de største fagtyper bevægelse, manuelle fag og grundlæggende fag. Der er en samlet vækst i kursusudbuddet over undersøgelsens ti år. Det samme er gældende for antallet af foredrag. Her er stigningen dog ikke så markant. Til gengæld ser der ud til at være sket en ensretning i emnevalget, hvor hele 68 pct. af foredragene er i kategorien 'kultur og samfundsfag' ved den sidste registrering. Undersøgelsen viser også, at 'øvrige aktiviteter' når man ser i katalogerne stadig er en meget lille del af aftenskolernes aktiviteter. To skoler har dog udviklet meget på deres udbud af rundvisninger, hvilket betyder, at der ved sidste registrering samlet set var flere rundvisninger end foredrag på de 28 aftenskoler.

Undersøgelsens resultater understøtter i høj grad eksisterende viden på aftenskoleområdet. Samtidig stiller den nye spørgsmål til, hvordan aftenskolelandskabet vil se ud i fremtiden. Dette kapitel trækker fire temaer frem, der sætter resultaterne ind i en større debat om aftenskolernes tilstand og potentialer. Kapitlet berører således det fænomen, at de store skoler stadig bliver større og fylder mere i aftenskolelandskabet. Derefter sættes den store vækst i bevægelsesfagene i relation til den generelle udvikling i danskernes motionsvaner. Det følges op af et afsnit om aftenskolerne mellem konkurrence og 'monopolfag'. Sidste afsnit fremhæver tre eksempler, hvor der er spirende tendenser, der kan pege frem mod en fremtidig udvikling af aftenskolernes udbud af aktiviteter.

De store bliver større

Undersøgelsen af kursusudbuddet i de 28 aftenskoler viser en samlet stigning i udbuddet af kurser. Den viser også, at det især er de store skoler, der trækker den udvikling. I denne undersøgelse står de store flerfaglige skoler for 92,5 pct. af kursusudbuddet i 2007/08. Ved sidste registrering var andelen vokset til 93,4 pct.

Figur 26: De fire skoletypers andel af kursusudbuddet i undersøgelsen

Stor et-faglig aftenskole (Mindst 100 tilskudsberettigede undervisningstimer)	Stor flerfaglig aftenskole (Mindst 1.000 tilskudsberettigede undervisningstimer)
<ul style="list-style-type: none">• Andel kurser i 2007/08: 1,8 pct.• Andel kurser i 2016/17: 1,8 pct.	<ul style="list-style-type: none">• Andel kurser i 2007/08: 92,5 pct.• Andel kurser i 2016/17: 93,4 pct.
Lille et-faglig aftenskole (Under 100 tilskudsberettigede undervisningstimer)	Lille flerfaglig aftenskole (Under 1.000 tilskudsberettigede undervisningstimer)
<ul style="list-style-type: none">• Andel kurser i 2007/08: 1,8 pct.• Andel kurser i 2016/17: 1,4 pct.	<ul style="list-style-type: none">• Andel kurser i 2007/08: 3,8 pct.• Andel kurser i 2016/17: 3,3 pct.

Figuren viser de fire skoletypers andele af kursusudbuddet i undersøgelsen (28 skoler) i hhv. 2007/08 og 2016/17

Resultaterne understreger en tendens, som kan spores i andre undersøgelser (Thøgersen 2017, Bjerrum og Thøgersen 2018). Den overordnede udvikling med et stort fald i antallet

af aftenskoler på landsplan peger på, at der sker en centralisering med flere aftenskoler, der går sammen og en del af de små, der lukker. Samtidig ser de store skoler ud til at vokse og udvikle sig. I 2018-undersøgelsen var det særligt de store et-faglige skoler og de store flerfaglige skoler, der vurderede, at de havde flere kursister på undersøgelsestidspunktet, end de havde fem år tidligere. For de små et-faglige var det status quo, mens hele 54 pct. af de små flerfaglige oplevede at have fået færre kursister, mens kun 16 pct. af dem havde fået flere kursister. (Bjerrum og Thøgersen 2018, 37)

Igen er det interessant at se tilbage til undersøgelsen fra 1998, hvor de to største skoletyper²⁹ udgjorde 33 pct. af aftenskolerne, og tilsammen stod de to skoletyper for 78 pct. af den registrerede undervisning. Undersøgelserne er som nævnt ikke direkte sammenlignelige, men det giver stof til eftertanke, at de store flerfaglige aftenskoler, der udgør 30 pct. af skolerne i 2018-undersøgelsen, står for hele 90,8 pct. af de tilskudsberettigede undervisningstimer (Bjerrum og Thøgersen 2018, 24).

Det kan således tyde på, at de store skolars andel af den samlede aftenskoleaktivitet fortsætter med at vokse. Der er skoler med både 'muskler' og opfindsomhed, som udvikler nye tilbud og arbejder meget professionelt med deres produkter. Som tidligere nævnt er det også ofte disse skoler, der arbejder med en større risikovillighed i forhold til at opdyrke nye kursusudbud, hvorfor de også vil have bedre muligheder for at nå nye målgrupper.

Udviklingen understreger aftenskolernes dilemma med at holde balancegangen mellem forening og forretning³⁰. For at få offentlig støtte skal en aftenskole være en forening, og samtidig er det vigtigt for mange af skolerne, at aktiviteterne samlet set er rentable, og at der er betalingsvillighed og -evne blandt kursisterne.

Med en stigende professionalisering kan det blive vigtigt for de store skoler at være opmærksom på balancen mellem forening og forretning for at skille sig ud fra private aktører på markedet.

Tendensen til, at de store bliver større og den generelle centralisering i udbuddet af aftenskoleaktiviteter, udfordrer også aftenskolernes geografiske spredning. 65 pct. af de store flerfaglige aftenskoler har overvejende aktiviteter i de større byer og storbyer. For de små et-faglige skoler er det omvendt. Her har over halvdelen af aftenskolerne overvejende deres aktiviteter i landdistrikter eller mindre byer (Bjerrum og Thøgersen 2018, s.23). Det vil blive spændende at se, om de små skoler i fremtiden kan fastholde stabiliteten og den lokale forankring også på landsbyniveau.

²⁹ 'De traditionelle' og 'oplysningsinstitutionerne'

³⁰ Se Bjerrum og Thøgersen 2018 for en uddybende diskussion af dilemmaet.

Bevægelsesfaget og danskernes sports- og motionsvaner

I denne undersøgelse er den største stigning i antallet af kurser uden sammenligning sket inden for fagtypen 'bevægelse', som er det største fag. Fagtypen er samtidigt vokset fra at udgøre 30 pct. af det samlede kursusudbud ved første registrering til at stå for hele 42 pct. af det samlede kursusudbud på de 28 skoler ved sidste registrering. Det mønster spiller fint sammen med resultaterne fra 2018-undersøgelsen, hvor 46 pct. af alle flerfaglige aftenskoler har bevægelsesfag som deres største fag. Samlet set tyder meget således på, at bevægelse som fagtype er helt central for aftenskolernes aktivitetsniveau på landsplan.

Udviklingen i bevægelsesfagets betydning for aftenskolerne er i stor udstrækning sket samtidig med, at der har været en generel stigning i andelen af voksne danskere, der dyrker sport og motion i deres fritid. Det var først i 70'erne, det blev muligt at få tilskud til gymnastik og bevægelse i aftenskolerne og da kun i det omfang, at kursisten samtidig tog mindst et tilsvarende antal timer i et 'rigtigt fag' (Eigaard et. al 1987).

I 1975 var det blot 29 pct. af danskerne, der angav, at de dyrkede sport/motion (Pilgaard og Rask 2016, s. 10). Den andel har været støt stigende frem til 2011, hvor hele 64 pct. af befolkningen angav, at de dyrkede sport og motion. Ved undersøgelsen i 2016 var der imidlertid for første gang i perioden et knæk i kurven. Et lille fald på tre procentpoint afbrød den ellers stigende kurve.

Hvis danskernes sports- og motionsvaner har nået et (foreløbigt) mætningspunkt, bliver det interessant at følge, om aftenskolernes satsning på bevægelsesfagene kan fortsætte med at være en drivkraft for aktiviteterne. Det kan i hvert fald betyde, at aftenskolerne kommer til at være i hård konkurrence med andre udbydere.

Vækst, konkurrence og 'monopol'

I arbejdet med kursusudbud og udvikling skal aftenskoler både være bevidste om egne styrker, borgernes behov og interesser samt den konkurrencesituation, der er lokalt. Netop konkurrence fra andre udbydere opleves for mange aftenskoler som en af deres allerstørste udfordringer. 43 pct. af aftenskolerne vurderer, at det er svært eller meget svært at konkurrere med andre udbydere – især de kommunale, som de ser som deres direkte konkurrenter³¹. Men udviklingen i bevægelsesfagene og i kursusuddet generelt understreger en tendens, der allerede blev antydnet i undersøgelsen 'Mental Sundhed og øget trivsel. Aftenskolernes betydning for borgere i Aalborg Kommune' (Bjerrum og Thøgersen 2016): De fag, der vokser mest, er ikke nødvendigvis de fag, hvor aftenskolerne har markedet for sig selv. Væksten i bevægelsesfagene i denne undersøgelse understreger pointen.

Samlet set er det kun en lille del af danskerne (2 pct.), der dyrker deres motion/idrætsaktivitet i aftenskolen (Pilgaard og Rask 2016, 45). Der er mange andre aktører, der tilbyder motion og bevægelse. Idrætsforeningerne har en lang tradition for det, og private udbydere

³¹ Når de selv skal pege på deres tre største udfordringer, er det er dog kun 14 pct., der fremhæver konkurrencen som en af de vigtigste udfordringer. (Bjerrum og Thøgersen 2018, 122)

har satset massivt på området siden 1980'erne³². På trods af at både idrætsforeninger og private udbydere har et bredt udbud af bevægelsestilbud, er bevægelsesfagene pt. de fag i aftenskolerne, hvor der er flest kurser udbudt. Udviklingen er interessant både i forhold til et historisk perspektiv, men også i forhold til aftenskolernes gennemslagskraft og muligheder. En undersøgelse fra Vordingborg Kommune viste desuden, at næsten hver tredje af de kursister, der gik til bevægelsesfag i aftenskolerne, ikke dyrkede bevægelse andre steder. Resultatet kan tyde på, at aftenskolerne her har et særligt potentiale i forhold til at nå dele af de ellers inaktive borgere (Thøgersen og Bjerrum 2018, 48). Det ser således ud til, at aftenskolerne kan noget helt særligt i forhold til bevægelse selv på et kompetitivt marked.

En af de medvirkende faktorer kan være aftenskolernes muligheder for at udbyde handi-caphold, hvor kursister med funktionsnedsættelse i forhold til faget kan tilbydes undervisning på mindre hold. I det hele taget ser bevægelsesfagene ud til at være den fagtype, hvor aftenskolerne i størst udstrækning arbejder med et segmenteret udbud af deres aktiviteter. Resultaterne i denne undersøgelse viser, at der både er bevægelsesfag målrettet forskellige livsfaser, børn og voksne sammen samt kønsopdelte tilbud.

Billedet er meget anderledes i forhold til de manuelle fag. Her er der mange af fagene, hvor aftenskolerne stort set har 'markedet' for sig selv samtidig med, at fagtypen mister betydning for aftenskolerne.

"På nogle fagområder har aftenskolerne nærmest monopol. Er man interesseret i manuelle fag som keramik, maleri, trædrejning eller andre typer træarbejder, er aftenskolen ofte det eneste regi, hvor voksne kan lære mere på disse områder. Ligeledes er aftenskolerne en meget stor spiller på de sproglige og grundlæggende fag for voksne."

Bjerrum og Thøgersen 2017, 184

Citatet ovenfor stammer fra rapporten 'Mental Sundhed og øget Trivsel. Aftenskolernes betydning for borgere i Aalborg Kommune'. Den periode, der gik forud for undersøgelsen, viste et fald i antallet af manuelle fag i kommunen. En samtidig borgerundersøgelse i Aalborg viste, at 9 pct. af borgerne dyrker kreative fritidsaktiviteter. 46 pct. af dem gør det på egen hånd, og kun 27 pct. af dem gør det i aftenskolerregi (Thøgersen og Næser 2016). Der ser således ud til at være god interesse for de kreative fag og et potentiale for at udbyde noget til de selvorganiserede. Det rejser derfor spørgsmålet om, hvorfor f.eks. de manuelle fag ikke følger en lignende udvikling som bevægelsesfagene.

Inden for nogle af de manuelle fag som strikning og hækling, der i denne undersøgelse ved seneste registrering var det tredjestørste manuelle fag, er der flere private aktører, der er begyndt at arbejde med at udbyde kurser. Det er både garnbutikker og kendte designere, der også har kursusvirksomhed³³. Der ser således ud til at være en interesse for nogle af aftenskolens manuelle kernefag. På de 28 aftenskoler har der da også været en stigning af

³² Se Kirkegaard 2007 for mere om fitnesssektorens udvikling i Danmark.

³³ Se for eksempel Annette Danielsen eller Marianne Isager.

strikkefag i løbet af de ti år. Aftenskolerne ser således ud til at følge den strømning, der tilsyneladende er, men ikke med samme fart som på bevægelsesområdet.

Med de to største manuelle fag (maleri og syning) ser det ud til, at aftenskolerne stadig er klart den største spiller på 'det kreative marked'. Stabiliteten i de manuelle fag kan skyldes, at det er et af de områder, der kræver meget dygtige undervisere. Netop rekruttering af dygtige undervisere er central for hver fjerde af aftenskolerne (Bjerrum og Thøgersen 2018, 122). Det kan være et bud på, hvorfor de manuelle fag ikke er vokset i samme takt som bevægelse. En anden faktor kan være, at der på de manuelle fag ikke arbejdes med særlige målgrupper i samme udstrækning som på bevægelse. Det er dog et område, der kunne være interessant at opnå mere viden om.

Denne undersøgelse peger således på, at aftenskolernes bekymring for konkurrence står i kontrast til, at de ser ud til at have stor succes med bevægelsesfagene, hvor de vokser markant, mens væksten i de manuelle fag, hvor aftenskolerne næsten har monopol, er langt mere moderat.

Fremtidens udbud i aftenskolerne?

Undersøgelsen af de 28 aftenskolers kursuskataloger understreger, at aftenskolelandskabet er alsidigt. Der er skoler, der øger antallet af udbudte kurser, mens andre har haft et fald i antallet af udbudte kurser over den tiårige periode undersøgelsen fokuserer på. Ligeledes ser det ud til, at der er forskel på, hvad der kan lade sig gøre i de forskellige lokalområder. Som nævnt ovenfor bliver det i fremtiden spændende at følge udviklingen i bevægelsesfagene, som har meget konkurrence og måske er ved at nå et mætningspunkt. Ligeledes bliver det interessant at følge, om aftenskolerne i fremtiden kan skabe et større behov for de manuelle fag og skaffe kvalificerede undervisere til dem. Dette sidste afsnit ser på tre andre tendenser i analysen af de 28 aftenskoler, som det er værd at lægge mærke til: Fremgangen i de grundlæggende fag, muligheder i de målrettede fag samt rundvisninger.

Fremgang i de grundlæggende fag

Resultaterne viser, at der på de 28 aftenskoler er en stigning i de grundlæggende fag. Samlet set er de grundlæggende fags andel også vokset over perioden fra at udgøre 10 pct. af det samlede udbud til 12 pct. ved sidste registrering. 2018-undersøgelsen viser, at det særligt er aftenskolerne i de større byer, der har grundlæggende fag.

Det er dog stadig kun 40 pct. af aftenskolerne i disse byer, og det bliver spændende at se om den tendens, undersøgelsen her peger på, vil fortsætte de næste år.

Den generelle interesse for grundlæggende fag er svær at vurdere. I ovennævnte borgerundersøgelse fra Aalborg var der dog hele 4 pct. af borgerne, der brugte deres fritid på kategorien 'sprog og kommunikation'. Ser man på fagene i denne undersøgelse, er der meget, der tyder på, at sprog til rejse og feriebrug er populært. De seks sprogfag med flest udbudte kurser i denne undersøgelse var sammenfaldende med sprogene på danskernes syv

mest foretrukne rejsemål i 2017: Spanien, Tyskland, Italien, Grækenland, Frankrig og Storbritannien³⁴.

Målrettede kurser

Samlet set er antallet af målrettede kurser ikke bemærkelsesværdig i forhold til udviklingen i det samlede udbud. Både fødselsrelaterede kurser, forebyggende kurser og specialkurser i de grundlæggende fag har næsten fulgt den generelle udvikling i de pågældende fagtyper. Alligevel er det interessant at se, at enkelte skoler i høj grad har vækst i for eksempel kurser målrettet særlige patientgrupper og målgrupper. Kurserne for særlige målgrupper ser således ud til at rumme udviklingspotentialer for visse aftenskoler og de kommuner, der ønsker at arbejde sammen med aftenskolerne. Samtidig udfordrer det idéen om, at aftenskolekurser skal være åbne for alle. Det bliver spændende at se, hvorvidt flere aftenskoler vil afsøge mulighederne for mere målrettede kurser i fremtiden.

Rundvisninger

Undersøgelsen viser, at der er sket en stor stigning i antallet af rundvisninger fra 35 i 2007/08 til 153 i 2016/17. Som beskrevet er det primært to skoler, der har skabt det ekstra udbud i løbet af perioden. Succesen peger på, at kombinationen af lokal indsigt og foredrag/oplæg kan være interessant for mange deltagere. Det bliver interessant at se, om idéen er overførbart til andre skoler og lokalområder, og om det er en metode, der vil vinde frem.

³⁴ Kilde: <https://finans.dk/privatokonomi/ECE10512859/disse-feriedestinationer-er-danskernes-foretrukne/?ctxref=forside>

Litteraturliste

Bjerrum, H. & Pilgaard, M. (2014). Yoga i København – udøvere, undervisere og uddannelser. *Videncenter for Folkeoplysning*.

Bjerrum, H. & Thøgersen, M. (2016). Mental sundhed og øget trivsel. Aftenskolernes betydning for borgere i Aalborg Kommune. *Videncenter for Folkeoplysning*.

Bjerrum, H. & Thøgersen, M. (2018). Aftenskolerne – hvordan har de det? *Videncenter for Folkeoplysning*.

Eigaard, S., Haue, S. & Larsen, H. (1987). Aftenskolernes historie i Danmark. Folkeoplysning i 200 år. *Dansk Folkeoplysnings Samråd*.

Kirkegaard, K. L. (2007). Fra muskelmasse til massebevægelse – indblik i den kommercielle fitness-sektors historie. *Idrættens Analyseinstitut*.

Løvgreen, P., Nordentoft, A. & Winther, M. (1998). Aftenskolernes Hvem – Hvad – Hvor – om aftenskolernes aktører, aktiviteter og rammer. *Udviklingscentret for folkeoplysning og voksenundervisning*.

Pilgaard, M. & Rask, S. (2016). Danskernes motions- og sportsvaner 2016. *Idrættens Analyseinstitut*.

Thøgersen, M. (2017). Folkeoplysning i kommunerne. En analyse af kommunale nøgletal på folkeoplysningsområdet. *Videncenter for Folkeoplysning*.

Thøgersen, M. & Bjerrum, H. (2018) Aftenskoleområdet i Vordingborg Kommune. En analyse af aftenskoleområdets roller og potentialer. *Videncenter for Folkeoplysning*.

Thøgersen, M., Bjerrum, H. & Gydesen, J. (2018). Folkehøjskolerne i Danmark – hvordan har de det? *Videncenter for Folkeoplysning*.

Thøgersen, M. og Næser, N. (2016). Fritid og trivsel i Aalborg Kommune. En analyse af borgernes fritidsvaner. *Videncenter for Folkeoplysning*

Bilag 1: Uddybende beskrivelse af metode

Udvælgelsen af de 28 skoler er foregået gennem den landsdækkende undersøgelse blandt aftenskoler i 2017. Her blev der sendt spørgeskema ud til 1.080 aftenskoler, hvoraf 394 deltog i undersøgelsen. Respondenterne blev afslutningsvist spurgt:

”I forbindelse med en kommende undersøgelse af fagudviklingen i aftenskolerne over tid, vil vi desuden gerne vide, om aftenskolen/foreningen har kataloger/oversigter over udbudte fag for de seneste ti år (eller mere), og om vi i så fald må kontakte jer ved en senere lejlighed”

Som beskrevet i kapitel 1 var der 25 aftenskoler, der svarede ja hertil, og i sommeren 2017 begyndte indsamlingsarbejdet. Aftenskolelederne blev ringet op og har været behjælpelige med at fremsende kataloger enten elektronisk eller fysisk. Fysisk fremsendte kataloger er indscannet. Da katalogerne først var i hus, gik arbejdet med kategoriseringen og optællingen i gang. I dette bilag uddybes, hvordan udfordringerne i kategoriseringen af kurser løbende blev håndteret, samt hvordan kategoriseringen af foredrag adskilte sig fra arbejdet med kurserne. Til sidst er en kort beskrivelse af kategorierne i ’øvrige aktiviteter’ samlet for overblikkets skyld.

Kategorisering af kurser og foredrag

Som beskrevet er kurserne blevet kategoriseret i ti forskellige fagkategorier. Alle kurser er placeret i en kategori. Ved de aftenskoler, der inddeler deres kurser i fagkategorier i katalogerne, er der blevet taget udgangspunkt i skolernes egen kategoriopdeling i det omfang, de svarede til en af undersøgelsens fagkategorier. Særligt beskrivelsen af kurserne har således været vægtet højt i kategoriseringen.

Aftenskolernes kurser og foredrag favner bredt og en kategorisering er ikke altid entydig. For at sørge for en så konsistent kategorisering som muligt, blev der ved tvivlsspørgsmål udformet retningslinjer for kategoriseringen af lignende kurser. Eksempler på sådanne retningslinjer ses herunder.

Eksempel 1: Fotohold som manuelle fag eller kommunikationsfag

Kategorien manuelle fag indeholder ikke kun kreative fag som syning, tegning og maling. Også mere tekniske områder som ’digital fotografering’ er inkluderet, hvis det er vurderet, at kurset indeholder et kreativt element, og der er et fokus på den kunstneriske proces ved at skabe noget.

I kategorien kommunikation og IT er placeret fag med fokus på basale færdigheder så som tænd/sluk på kameraet, ’lær at bruge din PC’ og lignende. Således er arbejdet med digitale billeder placeret under kommunikation og IT, hvis læringen er meget basal omkring eksempelvis overføring af billeder, fjerning af røde øjne eller er målrettet begyndere. Når kurset bliver mere avanceret og f.eks. Photoshop indgår, er det vurderet, at kurset har et mere kreativt sigte gennem blandt andet redigering og manipulation, hvorfor faget placeres under manuelle fag. Kategorien ’kommunikation og IT’ indeholder ikke kun læren om IT-brug, men også fag med fokus på skriftlig og mundtlig kommunikation og præsentation.

Eksempel 2: musikundervisning og musikfag

Skelnen mellem instrumentelle og musikfag ses ved, at musikfag er karakteriseret ved samspil, og at der er et element af hygge som et af omdrejningspunkterne, som det f.eks. er tilfældet med samspilshold eller sangskrivning. Ved instrumentelle fag er teknikken omkring et instrument i fokus. Herunder er derfor placeret stemmetræning og instrumenter som f.eks. cello, klaver og guitar. De instrumentelle hold er ofte små, for at eleverne har mulighed for at dygtiggøre sig rent teknisk.

Eksempel 3: Foredrag om sundhed eller bevægelse

At skelne mellem foredrag omkring bevægelse og sundhed giver ikke altid et entydigt svar, idet foredrag omkring sunde vaner, sund kost og ny livsstil ofte kan indeholde elementer af bevægelse. Foredrag omkring det at ændre livsstil er således placeret under sundhed, når det er vurderet, at viden omkring bevægelse og motion ikke har været omdrejningspunktet, men derimod dét at tilegne sig en sund livsstil.

Kurser rettet mod særlig målgrupper

Hvor det har været muligt at identificere enten ud fra kursernes titel eller beskrivelse, er det noteret om kurserne er rettet specifikt mod særlige målgrupper. Det være sig både kurser, hvor der tages særlige hensyn til f.eks. syge, opererede eller personer med handicap samt kurser til mænd, kvinder, forældre og børn.

Optælling af kurser

Konkret er kurser og foredrag registreret efter antal. Hvis der f.eks. har været tre 'Vild med dans'-hold et år, er der noteret '3' ved faget 'Vild med dans'. Således er det antallet af hold og ikke antallet af forskellige typer hold, der er registreret.

Kategoriseringen af foredrag

Ved kategorisering af foredrag har udgangspunktet været, at foredrag som udgangspunkt foregår i 'huset/aftenskolen', mens rundvisninger også kan indeholde foredrag i forbindelse med rundvisningen. Foredrag er registreret på samme måde som kurserne med tilføjelse af kategorierne 'biografier' og 'naturvidenskab'. (se tabel 16)

'Biografier' blev tilføjet som kategori, da den eksplorative undersøgelse pegede på, at det var nødvendigt at justere kategorierne, så man kunne inkludere det store udbud af foredrag omkring foredragsholderens eget liv (biografier). Naturfag blev tilføjet for at undersøge naturfagernes rolle i folkeoplysningen, som viste sig at være meget lille.

Eksempler på foredrag kategoriseret under de forskellige kategorier er illustreret i tabel 16.

Tabel 16: Foredragskategorierne med eksempler

Foredragskategori	Eksempler
Bevægelse	Tai Chi – perfekt koreograferet visdom
Sundhed	Sådan holder du hjernen skarp
Manuelt	En aften om Kähler keramik
Musik	Symfoni eller kaos
Instrumental	Klassisk før og nu
Kultur og samfundsfag	Naturoplevelser i det Vestlige Canada
Kommunikation og IT	Instagram – hvad er det?
Grundlæggende	Sund økonomi
Madlavning og gastronomi	Æbler til alle tider
Naturvidenskab	Niels Bohr 1913
Biografi	Portræt af Karen Blixen
Personlighedsudviklende	Et passioneret parforhold
Ingen af ovenstående	Jagtens mange facetter

Kategoriernes rummelighed viser sig blandt andet ved, at kategorien kultur og samfundsfag indeholder emner om både historie, religion og litteratur.

Kategorisering af aftenskolernes øvrige aktiviteter

De øvrige aktiviteter ud over kurser og foredrag er registreret efter aktivitetstype, på årstal og på antal. Afgrænsningerne af aktivitetstyperne er beskrevet nedenfor.

Rundvisninger

Mange aftenskoler udbyder rundvisninger. Rundvisninger er under kategoriseringen bestemt til at foregå i den by, hvor aftenskolen ligger, og deltageren mødes og følges fra. I flere tilfælde kombineres rundvisninger med mad og drikke på en kro eller café, som indgår på rundvisningsruten. Eksempelvis udbød en aftenskole i en årrække rundvisninger omkring Nyhavn kombineret med frokost på en københavnsk café eller kro.

Kulturelle og sociale aktiviteter

Denne kategori dækker over aktiviteter, hvor det sociale er i fokus. Det kan være aktiviteter i forbindelse med skolens generalforsamling eller ved kursistvalg til bestyrelsen. Kategorien dækker også over aktiviteter som julearrangementer, fællessang, vild med dans, vild med sang eller andre arrangementer, hvor det sociale og ikke undervisningen er i centrum. Desuden er der i denne kategori teateraftener og koncerter, men også debatcaféer og hyggearrangementer

Udflugter

Flere aftenskoler udbyder også udflugter, som er bestemt til og karakteriseret ved at deltagerne mødes og samlet tager afsted på en dagstur med eksempelvis bus eller tog mod destinationen i en anden by.

Rejser

Nogle aftenskoler udbyder rejser, som skal forstås som udflugter, hvor overnatninger indgår. Rejserne kan foregå i Danmark, men er ofte rejser til udlandet som eksempel en tur til Berlin eller anden storby.

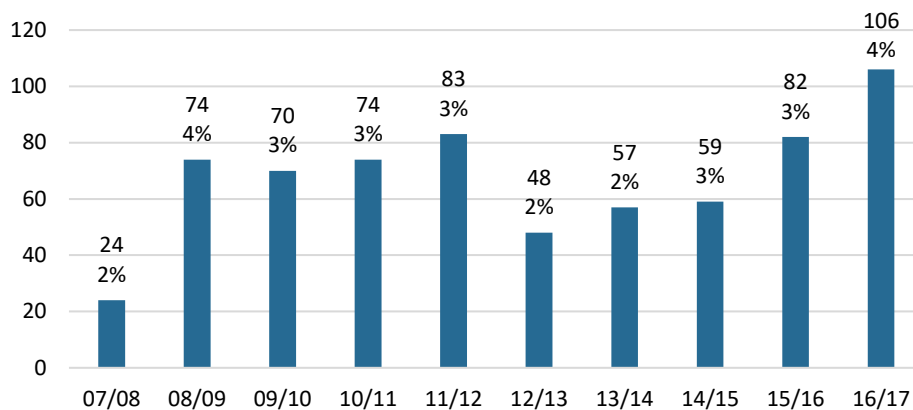
Pakkeløsninger

Flere aftenskoler udbyder pakkeløsninger. En af skolerne har f.eks. udbudt pakkeløsninger, hvor der betales samlet for henholdsvis en foredragsrække med seks foredrag om demokratiets historie. Andre skoler arrangerer foredragsrækker, hvor man betaler for ti foredrag, der forløber hen over efterår eller forår.

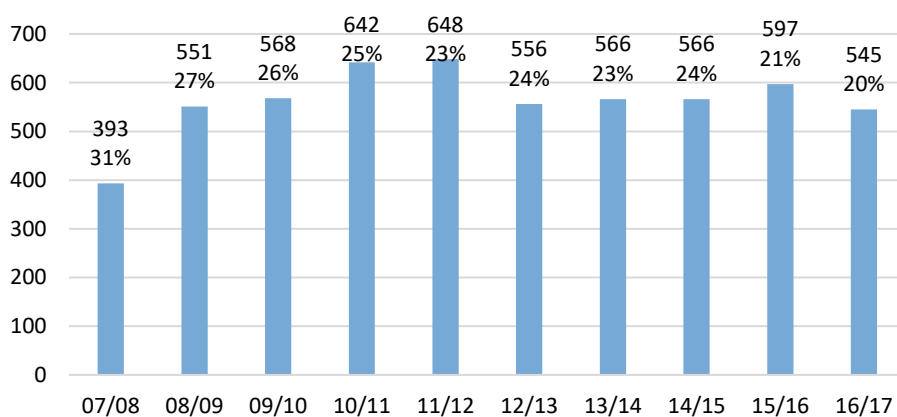
Foredrag fra pakkeløsningerne, der samtidigt udbydes som enkeltstående begivenhed, er talt med kategorien 'foredrag'.

Bilag 2: Udviklingen i de seks største udbudte fagtyper på de 28 aftenskoler fra 2007/08 til 2016/17 i andele og frekvens

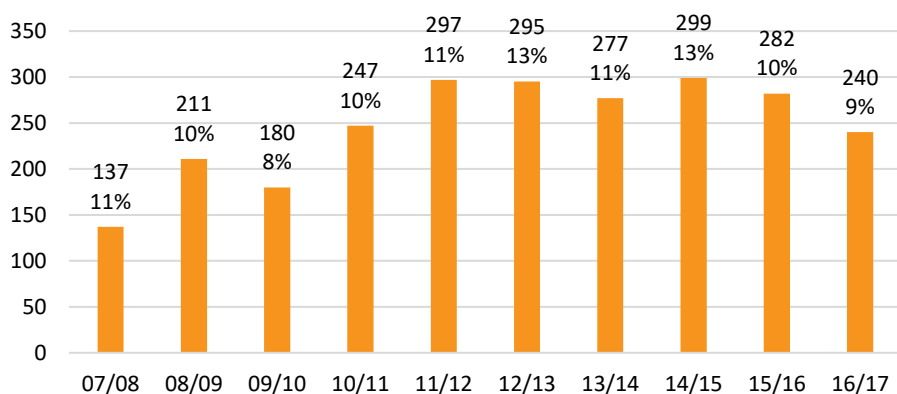
Personlighedsudviklende fag

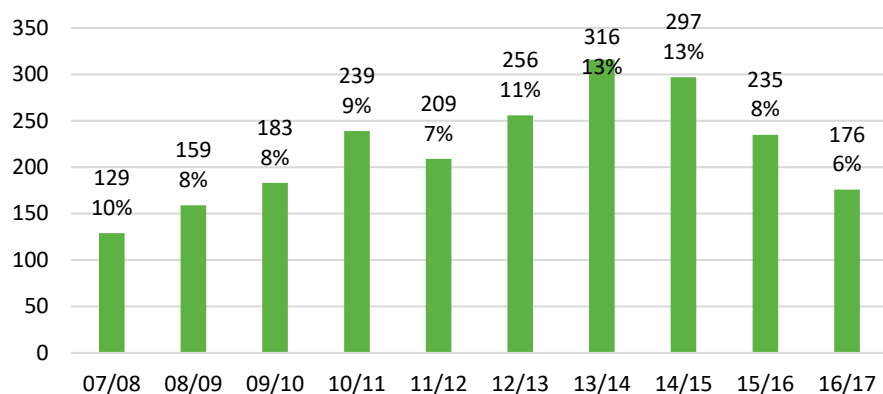
Manuelle fag

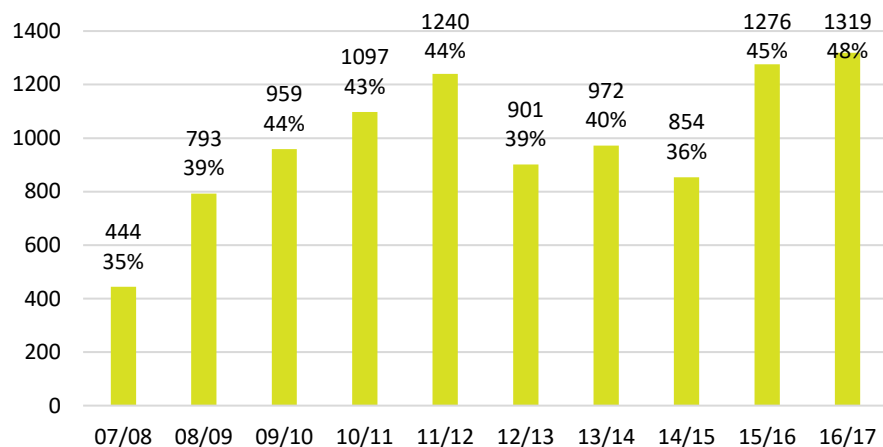
Instrumentalfag

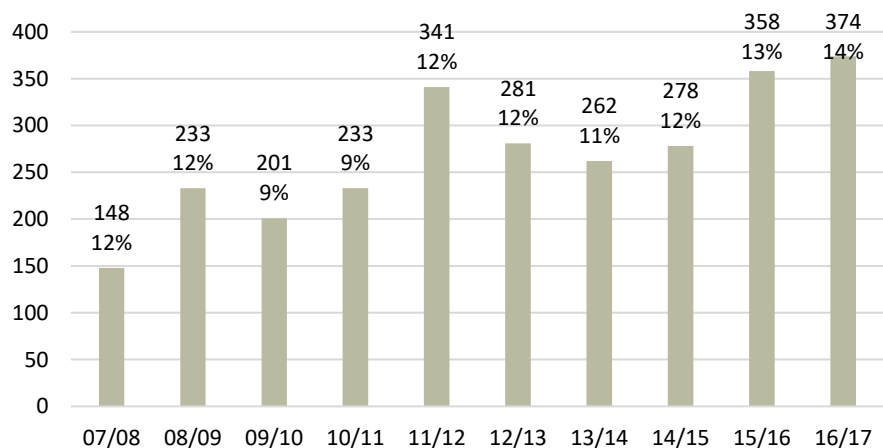
Kommunikations- og IT-fag

Bevægelsesfag

Grundlæggende fag

Note: Disse figurer viser udviklingen i de seks største udbudte fagtyper fra år 2007/08 til 2016/17. Der kan her ses både antallet og den procentvise opdeling. Den procentvise opdeling for hver søjle, er det enkelte fags procentvise andel af de seks samlede fags størrelse for det pågældende år. (n): 07/08:17, 08/09:22, 09/10:21, 10/11:24, 11/12:28, 12/13:28, 13/14:28, 14/15:26, 15/16:27, 16/17:26

Bilag 3: Aftenskoler, hvis kataloger indgår i undersøgelsen

Medvirkende aftenskoler
Aftenskolen Magnum Opus
Aktiv historie
AOF Greve og AOF Solrød
AOF Roskilde
Dalgasskolen/Lille Skole for Voksne
Den Kreative Aftenskole
DOF Lillebælt
DOF Næstved Aftenskole
Familie og Samfunds Aftenskole
Feldsted Foredragsforening
Fredensborg Aftenskole
FO Aarhus
FOF Vendsyssel
Gjern Aftenskole
Helsingør Aftenskole
Hovedstadens Husflidsforening
Laugets Vævekurser
LOF Haslev
LOF Mariagerfjord og Rebild
LOF Slagelse – Korsør – Skælskør
Musikskolen for Voksne
Nyborg Yogaundervisning
Pensionisternes Sprogundervisning
Ryslinge Aftenskole
Serritslev Husholdningsudvalg
Silkeborg Husflid
Thyboernes Aftenskole
Verninge Husflid

Videncenter

for Folkeoplysning